

**Beschrijvinghe van de noordtsche landen, die gelegen zijn
onder den koude Noordt-pool, als Denemarcken, Sweden,
Noorweghen, Finlandt, Laplandt, Godtland, Pruysen, Poolen,
Ys-landt, en Groenlandt: waer in verhaelt wert de
verscheydenheyt der coopmanschapp**

<https://hdl.handle.net/1874/227274>

Beschrijvinghe

Van de N O O R D T S C H E

L A N D E N,

Die gelegen zijn onder den Koude

N O O R D T - P O O L,

Als Denemarcken / Sweden / Noorweghen /
Finlandt / Laplandt / Godtlandt / Pruzssen / Poolen / Us-landt / en
Groenlandt : Waer in verhaelt wert de verscheydenheyt der Coop-
manschappen en kledinge der Inwoonderen.

Midtsgaders :

Genighe Dreemdicheden die men aldaer te Lande vindt /
soo van Beesten / Voghelen / Vissen / en Zee-Monsters / &c.

AMSTERDAM, Gedruckt

By GILLIS JOOSTEN SAEGHMAN, in de Nieuwe-straet /
Ordinaris Drucker van de Journalen der Zee- en Landt-Nepfen.

Al is 't in 't Noorden Koudt,
 Men Kleet hem weer in Bont,
 De Mensch leeft niet door 't Goudt ;

Maer dat 's een vaste gront,
 Dat men geruſtigh leeft
 Met dat de Heer ons geeft.

Hier nae een Dets.

Beschrijvinge van DENEMARCKEN.

DANIA, dat wy noemen Dennemarck, also Saxo Grammaticus getuyght/ heeft sijnen name van eenen sekere Dan, gegenerceert van Huniblo, die niet alleenlijck deses volcx Bouwer is geweest/ maer oock Doest en Regeerder / doch daer zijn andere gevoelens / maer sullen ons hier by houden. De Antwoonders deses Landts wierden hier voormaels Cimbri genaemt/ haer Lant was Cymbriica Chersonesus. Dania wort nu vertiert met eenen Koninghlijcken naem /

wort gedeelt in het Graeffchap Holsatiaensis, Sleswicensis. en in de Provintie Iotiam met vele Eylanden. Denemarck is by naer een geheel Eylant / het Oostersehe deel van dit Lant genaemt Schoondania, is wel het meeste en voornaemste deel van het geheele Lant/ dewijle het heeft bequame en soete lucht / vruchtbare aerde / bequame Wabenen / den Koophandel / de rijkdommen der Zee / de Disscherpen en diverse waten / als Lacken en Rivieren / bequame Jacht-plaetsen van Wildt; Alderen van Gout / Silber / Koper en Loodt / vele Steden / goede Burgerlijcke Rechten.

Het uiterste deel deses Landts is Iulia oft Iuliant, 't welck Ptolemeus noemt Cheronesum Cymbricam, het welcke gelijk een Tonghe / hem streckt tusschen twee Zeeu / Noortwaert / seer gelijk Itallen hem Zuytwaert streckt. Het heeft onder hem veel schoone Eplanden / waer van Zeelandia het meeste is / waer in veel Steden en Kasteelen zijn / oock des Koninghs Hof / Coppenhaven de hooft-plaets van Zeeland en 't gantsche Deensche Rijck / de stoel der Koningen. En 't wort geloost / dat dese schoone Stadt uyt ettelijcke visschers hutten / alhier neder geslagen / verreesen is. Over de wiege in haer kint heyt droeghen de Bisschoppen van Rodschild sozgh. Coppenhaven op een vermaeckelijcke bodem gegrontwest / heeft een heerlijck en lustigh slot tegen de zee. 't Gebouw verstoont eeniger wijsse de voetstappen der oudtheit : het welck oock in de huysen / der Stadt is te bespeuren. Achter de selve en 't slot is de reede der Koninghlijcke schepen / oprijfende aen de spiegel tot vijf / ses / seuen solderinghen en meer / groot boven de duysent lasten / voorsien met seventigh / tachtentich / negentich / hondert en meer stucken geschut. Coppenhaven leyt aen de ooster-kant van 't Epland Zeelant, teghen de westelijcke hoek der Oost-zee in een blackite / en maect ten naeste by Rostochs groote ruyt. Dit keert de slag der aenschietende golven / en maect door een natuerlijcke gelegentheit / een seer bequaeme haven voor de schepen. 't Is vermaeckelijck om aen te schouwen / soo veel en sulcke groote schepen / ghelijck sloten / achter de Coorens der Stadt met haer masten te sien legghen en als te strijden met de hooghte der selver. 't Eplandt Amack, welckers ooster-zijde vijf hondert schreden lang Zee-waert wythijck / wort by de Hollanders bewoont. Coppenhaven / is een volck-rijcke Stadt en vol kooplyden / van allerley eetwaren / insonderhepdt boter / melck / kaes / en

dierghelijcke waren / op de Hollantsche manier toegemaect / en komen alle dagen binnen Coppenhaven ter markt : soo dat dit Eplandt niet te onrecht der Coppenhavaensers spijs-kantter genoemt wort Amaga, als het welcke by d' oude Duytschers een huys betekent / sulck betuygende die vereenwde benamingen Drufomagum, Sorbetomagum, Rigomagum en soo voorts : gelijk oock het Italiaensche woort Magazijn / waer door verstaen wort een schuer of packhuys van allerley voortraet en eetbare waren. Heldvaderus vertelt / hoe de Coningh Christiaan de vierde, 't achtende jaer der tegentwoordighe eeuw / de gront van een nieuwe Stadt op 't Eplandt Amacker heeft gelept / en met een brugh gehecht aen 't slot / in d' oude Stadt gebouwt. Vorders in dese Koninghlijcke Stadt / omringht met briede en hooghe Wallen / en ten noorden teghen 't zuydwesten / met moerassen en voorts met de Zee / is te sien de Hooft-kerck Sante Maria en de statelijcke krooninghe der Coninghen. De tweede kerck is des H. Geest. De derde ter eere van Sinte Nicolaes gebouwt / staet naeder aen de Zee. De vierde is Sinte Pieters / door Fredrick de tweede vernieuwt 1575. Dit Eplandt heeft in de lenghde twee daghen gaens / is weynich smaller in de briede. Denemarck paelt in 't Oosten aen Sweden, tegen het Westen en Noorden is het met de Zee ombangen / tegen het Zuyden paelt het aen Duytlandt Dit Koninkrijk heeft onder hem andere groote Landen / als Noorwegen, de Eplanden van Yslant, en so Marcus Iordanus getuyght / Groenlandt en meer andere. Denemarck sent in andere Landen voor koopmanschappen / Ossen / Gerste / Wout / Stock-visch / Smeer / Vase-nooten / Huden / Bocke-vellen / Wasten / Deelen / Epcken Balcken / Spieren / Brandt-hout / Peck / Ceer / Sulpher / oft Swavel / en dierghelijcke Waren.

Beschrijvinge van S W E E D E N .

SWEDIA schijnt sijnen naem te hebben van het volck Suiones, de welke Sweden waren / is een groot Landt / en wort in vele Provintien gedeelt; het paelt teghen het Oosten aen Moscovien, teghen het Zuiden aen de Oost-Zee en Denemarcken, teghen het Westen aen Noorwegen, teghen het Noorden aen Finmarcken, en de Petzorsche Zee. Hyt dit Landt sijn gesproten vele volcken / en hebben de onliggende / als oock vele vreemde landen met geweld ingenomen / waer van sijn geweest de Gothi, Ostrogothi, Samogete, Huni, Amalones, Cimbrj, &c. die in oude tijden seer vermaert sijn geweest. De Provintien deses Landts nu ter tijt / sijn Hallandia, Kindia, Smalandia, Ostrogothia, Helsingia, Boddia, Lappia, Finmarchia, Fin-

landia en andere; heel Eslanden / van de welke Gothia het voornaemste is / liggende in de Swedische Zee. De Inwoonders van de Noordersehe deelen deses Landts / gaen in Veyren vellen gekleet tot over het hooft / so dat alleenlijck de ooghen bloot sijn / en dat om de groote koude die sy daer hebben / als liggende tot den 71. graet Noordtwaert; Sy hebben daer wepnicch huysen / sijn seer geneghen tot der Jacht / bantwen geen Lant / vanghen vele Disschen / en leven van sulcx als daer van komt; sy doen koopmanschap door manghelen van Waren / en oock met gelt. Finmarcken is een van de uysterse palen / dese hebben oock in den Sommer altyt Sneeu op de geberghten. De Inwoonders (niet anders dan ghelijck onredelijcke creaturen) eten van vleesch / van de velen

len maken sy haer kleederen/ sy gebuyken veel Bogen en Pijlen. Doch het Koninkrijk van Sweden is niet te verachten / so wel in rijckdom als in andere nootwendighe dinghen des lebens; wiens Inwoonders nochtans/ somense wil confereren met andere Duytschen/ hebben min civiliteyt / als te weten die weynich gemeenschap hebben met andere Natien/waer dooz de civile en Burgerlijke manieren gemeenlijck af nemen. Andersins sijn sy neersigh en oock verstandich / soo dat oock alle Boeren by naer eenig handt-werck kommen. Het Land is seer ruw met vele Berghen en Bosschen / sy hebben veel waters/ Wisrijcke Rivieren / die het landt dooz-loopen: oock veel Mynen/ als van Koper/ Yser en Stael; ende veele Pelterpen/ Glandts Puyden / Offen / Bocken en Septen / waer van sy andere landen mede deelen.

Sweden, het tweede Koninkrijk in de Noordtsche gewesten / heeft aen de West-zyde de Gotten / aen 't Noorden de Schyck-Finnen / aen d' Oost-zyde Finlandt / ende aen de Zuidt-zyde de Oost-zee. Dit Land is het vruchtbaerste van alle Noordtsche Landtschappen in Kooren / vruchten en Honigh. Het heeft oock Meynen van Silber / Koper / Yser en Looft / en is heel rijck van Bee / en van wilde Beesten / en overbloedigh van Fisch / wpt oorsaeck van de mepren / rivieren en andere wateren / die in dit Koninkrijk sijn. Nozt Sweden is twee mael soo groot als Noordwegen/ gelijk men seght / en overtrest dat verre in menighe van volck / in grootheydt van lande / en in metalen / ende in andere inkomsten. Het Werdtrijk is echter op veel plaetsen ruw / bergachtich / waterachtigh / en soodanigh / dat de waghens en paerden over al niet naer hun besteben kunnen komen.

In dit Koninkrijk is een stadt / Stockholm genaemt / daer in de Koningh van Sweden sijn Hof en wooring

heest. Dese vestingh is so wel sterck van gelegentheyt / als dooz menschelijck veruust / en leght in 't midden van 't water / gelijk Venetien. De huysen sijn daer op stocken en masten geset; van 't welck sy oock de naem voert. De Zee komt van twee zyden in de Stadt / met sulck een menighe / en diepte van water dat men schepen met volle lasten daer binnen laden kan.

De koopmanschap bloept deur 't geheele Koninkrijk. d' Inwoonders sijn heel gastvry / vermits sy 't booz een groot geluck achten / als sy aen een vyeemdeligh moghen huys vestingh geben: jae sy twisten met malkander / om wie de eerste sal sijn / die de gast ontfanghen sal. Hun dapperheyt in d' oorlogh te voert en te paert wort oock hoogh geroemt en gepresen.

Het Hertoghdom van Angermanien leght op de grensen van Laplandt naer 't Noorden. Dit geheel gewest is vol van bosschen en wildernissen. De voornaemste beesten / die men daer jaeght / sijn Ezels en Buffels. Het Hertogdom van Middelpaden legt naer 't Zuiden.

In Sweden sijn noch andere Hertogdommen / als Holsingen / Gestuts / Fieringh / Koperdal ende Oplandt. Het Hertoghdom van Oplandt heeft goede Meynen van Silber / Koper en Stael. Wy sullen van Gotlandt hier na een besondere beschrybingh maecten.

In de Noordtsche gewesten sijn noch andere Landtschappen / die aen de Koninkrijcken van Sweden en Noordwegen palen; als Bochnien / Finmarcken / Finlandt / Laplandt / Diarmen / Schyck Finlandt / en so voort.

Beschrijvinge van Noorwegen.

Noorweghen is een besonder Koninkrijk / 't stont eertijts heerlijck te bloepen / en bezede sijn Heerschappyn over de Deenen / en over d' andere Eylanden van de Oost-zee wpt / terwijl dat van

van wettelijke en erfelijke koningen befiert wiert. Maer doen de Heeren en Edelingen / van sin veranderde / sich soo verre lieten overreden / dat sy een tot de Heerschappij verkoosen / is 't Koninkrijk allenghs vervallen / vermits peder naer dat sy maghtich van middelen en bynden was / naer de kroon trachte / en sin oogh daer op gebest hield : in boegen dat door tweedracht en twist / uyt soodanigh een begeerte tot de Heerschappij gesprooten / de Deenen machtigh over 't Rijk geworden zijn / en Noorwegen overwelicht / en dat aen de kroon van Deenemarcken gevoeght hebben. De Deenen dese gelegentheit waernemende / benaerden Noorweghen sodanigh / dat aen d' inwoonders geen vergadering toegelaten wiert. Hun huysen en wooninghen / eertijds heerlijke plaetsen / vervallen ten meestendeel / vermits het verlos van die weer op te timmeren hen benomen is. Hun handel en zee-vaert geschiet deurgaens met toelatingh van de koningh van Deenemarcken / sonder de welke sy heel wepnigh konnen uyt-rechten. Doozts al de rijkdom en overbloedt wort den Deenen toegevoert / aen de welcken sy dies-halven niet als onder-saten / maer gelijk slaven onderwozpen sijn. Uyt dit Koninkrijk komt de Berger-bisch / of Stock-bisch / die dus genoemd is / om dat sy in de wint en koude / gelijk stocken / uytgerecht wort. Januarij is de bequaemste tijdt tot de boozspoedichste vanght van dese Bisch / om dat de koude dan op haer selste is ; secker een bequame tijdt om visch te drooghen. Maer de visch / die in een sachtter tijdt van 't jaer gebanghen wiert / is niet soo goet / en de verdervingh meest onderwozpen.

Noorweghen leyt van 't Sweedtsche Koninkrijk door groote en hooge bergghen afgescheyden / die altyt met sneeu bedeckt sijn / en daer men swarelijck aen-komen kan. Men heeft echter allenghs eenige wegen deur de bergen / die de toe-

gangh tot het voozgenoemde Koninkrijk maecten / gebaent. Men teit in Noorwegen veel Burghten / Steden en Dorpen / en onder anderen de Burgh van Warth / die een stercke vestingh is / en een besettingh teghen de Laplanders heeft : gelijk oock de stadt van Mar-kur / de Burgh van Neon / de stadt Nidrosien / of Dronen / 't welck de Hoofststadt is : Bergen / een Bisschoppelijke stadt / Staffanger / oock een Bisdom / Kunghspergh / een Burgh / de stadt Saltzburgh / en noch een andere stercke Burgh / Bahus genoemd / aen de Noordt-zjde gelegen / daer de vloet Col-heure in zee valt.

De West-zjde van Noorweghen is deurgaens geplaecht met verschickelijke Zee-gezochten / en voornaemlijck van groote Walbisschen / die wel hondert ellen boven langh sijnde / sich in 't begin van 't jaer vertoonen / en door de Schippers en Bootsgesellen seer verbarelijck sijn / vermits sy Schepen en Menschen versinden / en in 't verderf storten. De Schippers / sulck een gevaer afweeren wissende / hebben by sich Castoreum / of Bebers-kullen / dat sy nat maecten / en in zee werpen. De Walbisschen / dese stanck niet verdragen komende verdwijnen / ende smicken naer de gront. Dit Landtschay heeft noch een kleyn beest / gelijk een Piot / dat men Lemmer noemt / vier voeten langh / en heeft een huidt van verscheyde verwen. Men seght dat dese beesten uyt de lucht vallen / als het dondert / en dat sy gelijk de Spynck-hanen / al de groente verteren / en op sekeren tijdt sterben. Dit is d' oorzack dat de lucht / doorder selver stanck verdozen / veel sware siekten / en voornaemlijck eenige domhept in 't hooft / en de geelsucht aen de inwoonders veroorzack. In Noorwegen is een Mey / Mos geheet / daer in somtijts een Slangh gesien wort / die wonderlijck groot is / en van d' inwoonders booz een tecken van groote veranderingh /

ringh/ die in 't Rijck gebeuren sal/ genomen wort. In 't jaer vijftien hondert twee-en-twintigh sagh men de boben genoemde Slangh seer hoogh boven 't water / en was in 't ronde gedraept / en nae dat men van verre kon sien/ vijftigh ellebooghen langh. Krots daer nae wiert Koningh Christianus uyt sijn Rijck verdreben.

Beschrijvinge van Finlandt.

Finlandt / soo veel geseght als sijn of schoon Landt/ om dat het vermaeckelijcker en lustigher dan Sweden is / heeft eertijts d' Oernaem van Konincklijck geboert / doch is heden niet meer dan een Heerlijckheyt. De Sclavoenen/ gelijk Munster schrijft/ hebben in voorrijden de heerlijckheyt van Finlandt beseten ; en hun spraek was toen daer aengenomen / en sy leefden op een selve wijze / als de Moscoviters of Guecken. Dit Land behoort heden onder de Heerschappye van 't Sweedtsche Koninckrijck / en d' aerde brenghet goet krooren voort/ vermits het Landt black/ en niet met soo veel berghen en moerassen/ als Sweden omringht is. De voornaemste plaetsen sijn Gust een Burgh/ Albo een Bisschoppelijcke Stadt / Kasburgh/ Wyburgh / 't Hertoghdome van Karel/ en soo voort. Wyburgh leyt op de grensen naer de Russen en Moscoviters. De Inwoonders van Finlandt voeren dies halven gestadige oorlogh teghen de Moscoviter naer de zyde van de zee/ die in de Winter vast toevriest/ en des Somers tot de Scheep-vaert bequaem is. Wat de tael der Finlanders aengaet / die is tweederhande. d' Inwoonders van Wyburgh sprecken ten meesten deel de Sclavoensche tael / tot Sibbon en Borge toe : maer aen de zee-kant wort de Sweedtsche tael meest gehuyck : doch de geenen / die in 't midden van 't Landt woenen / hebben een besondere spraek. De tael der Sweedt-

schen is de Gotsche niet ongelijck / ende heeft oock groote gemeenschap met de Deensche ende Doorweeghsche spraek. Sy hebben veel woorden / die met de Duysche tael over een komen / vermits hun spraek uyt die van d' oude Duyschen gekomen is.

Beschrijvinge van Laplant.

Laplant boert de naem van 't volck dat daer in woont. De Duyschen noemen soodanighe lieden Lappen / die geheel niet ter snee sprecken / die slecht en eenvoudigh sijn / en alle dinghen sonder bewimpelingh uyclappen. De Lappen die in dit Landtschap woenen / sijn van middelbare gestalte / en soo snel en geswindt van lichaem / dat sy schoon met een Boogh en Pijl-koocker beladen / deur een hoep / die niet meer dan een elleboogh hoogh is / konnen geraecken. Hun kleederen sijn engh / en wel dicht om 't lijf gesloten/ om d' oeffening van hun lichamen niet te beletten. Sy stecken des Winters niet alleenlijck het hooft/ maer oock het geheele lichaem in bonte vellen ; ja soodanigh dat d' oogen alleen niet gestopt en bedeckt sijn / ende voor so veel het oberige aengaet / eer een wildt beest / dan een mensch gelijcken. Sy hebben geen vaste wooningh / maer nemen hun verblijf onder hutten / die herwaerts en derwaerts gesleept worden. Sy sijn oock heel goede schutters en jagers. Hun Landt draeght geen krooren / en wordt niet gebouwt. Hun onderhoudingh bestaat in visch ; en sy eten dies halven visch tot visch. Hun vryheidt is om dese oorfaeck langh ongeschonden gebleven / vermits in Laplant wepnigh te halen was/ en d' inwoonders dappere en starcke mannen / hun landt lichtelijck tegen d' aenloop der vreemden konden beschermen. Sy sijn echter eynelijck onderwoopen en gehoorsaem gemaect / ende geven dies halven aen de Koningh van Sweden eenighe goede bonte

Noordtsche Landen.

9

konte vellen/tot betalingh van de schattingh/die sy geben moeten.

De Lappen / een boben mate plom p en beestachtigh volck / dat wantrouwig is / en van alle vzeemdigheyt vlieden/die sy sien/woonen aen d'uyterste oever van de hooge Zee / daer de groote Koninckrijcken van Noorweghen en Sweden met een enge hals aen 't vaste aerdeijck hangen. Sy hebben geen kennis van vruchten / van koooren / of van goet weer. Sy generen sich alleenlijck met schieten en jagen / en kleeden sich met de vellen der wilde beesten. Hun slaep-kamers zijn hoolen / vol van doz loof / of holle boomen/die van ouderdom / of met vuur uptgeholt zijn. Eenigen van hen visschen in de Zee / daer men veel visschen vanght / met groot geluck / maer met wepnigh vernuft. Sy dragen dese visschen / en bewaren die tot hun vrucht. Sy sijn kleyn van lichaem / met gedronge platte aengesichten/maer geswint en snel van voeten. De Moscoviters hun geburen / weten noch niet met hen te leven: want indien sy hen met wepnigh volck aentasten/so bedrijven sy een groote ontsinnigheyt; en indien sy met een groot heyt teghen dit arm en ellendigh volck aenkomen / soo lijden sy schade en verlies / en doen niet seer eerlijck. De Lappen vermangelen de voeder der witte Harmynen tegen alderhande Waren. Sy sien en sprecken de kooplieden niet/maer sy maecten een vergelijckingh der Waren/ en van 't voeder / en sy laten de beyde hoopen legghen / en handelen op goet geloof met de geenen die af wesigh sijn. Einige geloof waerdige getuygen hebben oock geseght dat men aen de zene zude der Lappen in een Landt / tegen het Noordt Noordt-west gelegen / Digmaen vindt / die in eeuwighe duyster-nisse woonen / en hun volkome grootheyt bereyckt hebbende/niet grooter als onse kinderen van tien jaren sijn. Dit is een verbaerlijck volck/dat al knarsende op haer tanden/is spreekende. Sy sijn oock

d'Apn en Simmen heel gelijck / vermits sy in grootheyt van andere lieden verschillen. Aen de Noordt-zude sijn veel volcken / die onder de gehoorsameheyt der Moskoviters leven / en sich by nae drie maenden reysens / en tot aen de Scythische Zee uptstrecken.

Beschrijvingh van de Noordt-Kaep.

DE Noord-kaep / in 't Latijn Oceanus Hyperboreus, ofte Mare Septentrionale genoemt / begint (gelijck men gemeenlijck acht) van Islandt af / en sich tusschen Biarmien en der Digmaen landt / of Nova Sembla uptstreckende/woort Mare Glaciale/of Ijs-zee / en Mare Petzorche/en in een inham de Witte Zee geheeten / ende loopt door de enghete van de Weygats tot in de Scythische Zee. Dese Noordt-zee bespoelt de Landen van Finmarcken / Schyck-Finlant/Laplant en Biarmien/tot aen de Sinum Granicum/Golfo de Mesena / of Mare Album / dat is de Witte Zee/daer S. Nicolaus en Solouf hi gelegen sijn. Hier scheept Europa en Asia sich van malkander / met een rechte streck van de Springhbron van 't water Canais / tot in de Zee Petzorche.

Aen d' oever van Laplant en Biarmien leggen eenighe Eylanden / die gelijck vestingen / de strandt beset houden / tot aen de Witte Zee. Onder dese Eylanden sijn Trompsont / Surrop / Inget / Helmsep / Warhuys / Kilduyn / Stappen en de Noordtkaep.

Beschrijvingh van Gothlandt.

GOTlant woort dus genoemt / om dat het Land van dese plaets seer goet / ja beter dan eenighe ander geweest van 't Noorden is. Want het draeght koooren en andere vruchten in groote overvloet / en heeft seer goede Pomigh/vette beesten / schoone weyden / scheeprijcke vloeden / en dichte bosschen. Het is rijck van vellen

len / en heeft oberbloet van Metalen / en boornamelijk van Koper. De Gotten en Sweeden / waren eertijds niet meer dan een volck / die onder een Koningh stonden. Maer sy zijn daer nae van malkander gescheyden; ende neder Koninckrijck heeft een besondere Heer gehad. Doch sy sijn heden weer onder een Vorst gebracht / te weten onder de Koningh van Sweden / die oock Koning van Gotlandt is. De Gotthen waren eertijds meest bekent / om de vermaerde tochten / die sy dewe geheel Christenrijk deden: Maer heden weet men meer van d' inwoonders van Sweeden te seggen / vermits d' eer ende roem van de Kroon aen hen overgeboert is.

Gotlantt is aen de Noort-zijde bevaelt met de Zuyderlijke grensen van Sweden; aen 't Westen met de bergghen van Noortwegen / aen de Zuydt-zijde / ende naer 't Oosten met de Zee. De voornaemste plaetsen van dit gewest sijn Rodhuse / daer een goede haven is. Waerdburgh een schoone stadt met een Burgh / Mahmor / Takmar / 't welck een schoone Haven met een Burgh heeft / die met recht by de Burgh van Waplanen geleucken magh worden / Sunderkoppem / Noordkoppem / Lindekoppem aen de Wener / Wasten en Puerlant: oock 't Hertoghdom van Ost Gotlandt / daer twee steden in sijn / Schooningh en Linkoppen: 't Hertoghdom van Hallandt / van Smalandt / van Blesching / en soo voort. In 't geheele Landt worden veel beesten gesaecht en gebangen / door hun kostelike vellen den inwoonders groote winst toebrengende; vermits de vellen der Marters / Zabels en van andere beesten van daer komen / en dewe de geheele werelt getrocken worden. Niet verre van 't waste Landt van Gotlandt leght een Eplandt / 't welck oock Gotlantt genoemt wort / en een deel van dit Koninckrijck is / daer upt veel volcken gesproten sijn / die sedert andere Lant schappen bewoont hebben.

Beschrijvingh van Pruyssen.

Pruyssen, was als andere Landen na de Scheppinge lang woest en onbewoelt: Tot eenige Menschen die toen woonden aen den oorspronck des Waters Donauw / 't welck Europa van Azia scheidt / de onbuchtbaerheyt van hare Landen moede zijnde / andere Landen sochten / en hun hier in Culmigerien neder setten: Dese Luyden al lange boozde Cimby hier gewoont hebbende / kregen vermaeck in dit Lant / en mits sy grof en sterck waren / bouden dies halven seer sterck aen / so dat Pruyssen / 't welck te booren een gruwelike woestijn was / in schoone Weeren en Velten veranderden: Evenwel waren dese Inwoonders woest / en van alle Burgerlijke zeden vrend: Sy waren root van Aengesicht / en als Beesten rupch en harich: Van Spijs te bereyden wisten sy niets / en verwonderden haer als sy omtrent het Jaer 1190. de Christenen die tot haer te Balga om te handelen by ghekomen waren / sagen eten Salaet / Kool / Knoflook en Petercelie / sy vertelden sulcks tot een groote verwonderingh aen hunne Vienden en Vuyfgenooten / als sy thuis quamen: Ja 't geen belagheleijst was / het verbaef de hun / die seer stout en onverschicht waren / want dit dochten en seyden sy onder malkanderen: Eten dese Christenen also Groen Kruyt als de Koeyen en Paerden op't Velt, so sullen sy haer lichtelijck in de Bosschen onthouden kunnen, en wy niet seer lang tegens hun Oorlogen mogen, &c. Haere kleederen gelijk noch de rechte Littantwers / waren Beeste-vellen en sonder hovaerdy: Van Bedden wisten sy niet; ende haere Schoenen waren gemaect van Schozsen en basten van Boomen.

Als sy op eenige plaets by malkander wilden komen / maecten sy kerben / of seker getal knopen in een snoer / daer se de tijt by onthielden. Als sy de Boecken der Cimby en hare Schyften saghen /

mennden sy het waren Goden datse dooz
alsulcke Characters malkander verston-
den/ andere hielden de Cimbyz daerom
vooz bedziegers/ niet komende gelooben
datmen by sodanige tekenen malkander
konden verstaen.

Ma noech heden ten daghe geloben de
rechte oude Pruyssianen als sy erghens
metter woon verhuysen / ende hin een
kranck ongesont mensch tegen komt of-
te een out Wijs/ dat sulcks ongeluck be-
duyt: Keeren derhalven weder/ ende te
huys komende / zegenen hin. Ayt de
Kroegh t'huys komende/ en indien haer
ten eersten een mismaekt out Wijs ont-
moete/ gaen sy wederom/ en drinkē noch
een half bier: Waer dooz sommige schal-
ke Waerdinnen een out Wijs daer toe
hielden / doende niet alleen hare gasten
weder tot haer keeren/ maer wistse oock
so langh by haer op te houden als 't haer
geliefden. Seloofden mede dat na dit le-
ben een ander was / daer elck geloout
wiert nae hy sich teghens de Goden op
aerden had aengestellt: En die alhier edel
oft onedel geweest waren / bleven insge-
lijcks so hier naer: De geen die hare Go-
den ende Priesters niet ge-eert hadden /
wiert alles weder af genomen / en met
naere verschickingen gepijnicht: Hier
teghens genooten de gehoorsame veel
vzeughde ende schoone Vrouwen / veel
Kinderen/ lieffelijcke Dranch / loutere
Spijsse / Somers met witte en 's Win-
ters met warme Krocken geleet worden-
de/ in ruppe bedden slapende/ en van ge-
sontheyt lagchende en springende. Daer
om als een der voornaemste stoz / liet
sijn Gemalin haer levent met sijn doode
Lichaem verbranden / neffens Paerd /
Harnaes/ en al wat hem lief geweest was
om met hem die bijdschap te genieten.

Van de Rechten en Privilegien der Oude Pruyssianen.

Het was geoorloft drie Vrouwen (en
geen meer) te trouwen/ want sulks

was een laster/ en onderhielden sy eenige
omghekochte / die en dozden nimmer
met den Mannen aen Tafel sitten: maer
waren altoos verplicht de Gasten en 't
Huysgesin de Doeten te wasschen: En
onder die gewoonte gebuycktense dese
Vrouwen sonder opzraeck ofte eenigh
ommesien: Dog niet te min was altoos
onder dees Wijven alleen een de vooz-
naemste / welck voozrecht gemeentlyck
toe quam die ynt 't Schandiaense ge-
slacht was.

En Man weduwmaer geworden
sijnde/ mocht niet langer als acht dagen
en nachten treuren: op den neghensten
dagh vzaecht men hem een Maeght / en
daer wiert hy by-gelegt/ kont hy die ha-
re Jonghbrouschap ontneemen/ so wiert-
se hem tot een Vrouw gegeven.

En Vrouw weduw worden/ en on-
gegoet zijnde / tot dese gingen de jonghe
Gesellen soo langh af en aen / datse een
kint kreegh: Daer na wiertse een Wep-
delottin / en sy en vermocht van die tijdt
af geen Mans meer believen/ ofte wiert-
den verbrant.

Het was oock de gewoonte ('t welck
men van geen andere Heydenen weet)
dat Soons na 't sterben haers Vaders/
oock zijn Wijs / gelijk als andere Erf-
goederen deelden / verhochten ende ge-
buyckten. Doch is haer sulcke grouw-
lijckheyt in 't Jaer 1240. dooz des Paus
Gesant verboden.

Overspeelders 't waren Mans of
Vrouwen / verbranden sy vooz hare Af-
goden / ende d' Afse wiert ober de wegh
gestroopt: En sulcke luden hare kin-
ders zijn onbequaem geacht geweest om
Wepdelotten te worden.

Soo een Wijs hare Man de Echt-
plicht wepgerde / die mocht hy verbran-
den / ende hare Susters bleven daerom
veracht/ vermits die haer niet geleert en
hadden de gehoorsamehepdt aen haere
Man en de Goden.

Als een Man boven de drie lebendige
Wijven oock de vierde vyzde / die liet
men

men van de Honden verscheure / om dat hy den Goden daer mede onteert had.

Doot-slagh lieten sy nimmer verfoenen / maer most den Doot-slager weder boeten : Soo pemaent haren Goden-dienaer vermoorde / ober die hadden de Vrienden des neder geslagen alle macht en geweld.

En Dief geesselden sy de eerste mael / ten tweede reys sloegense die met Kluypels maer ten derdemael werden sy voor de Honden geworpen.

Dese Stadt wort door een Magistraet / maer de Doozsteden by Ammans geregeert. De Inwoonders sijn meest Kooptijden / diens handel veel ober zee bestaet in Kooren / Afse / Vellen / Pelte-rijen / Carre / Sout / Lijnzaet / Kennip / Was / Honich / en Hout dat veel Wage-schot genoemt wort : De Littanwers / Masuren en de Sampten hinne gebuyren brengen die voorsz. Kooptmanschappen in groote menighte daer van buyten in. Men spreect daer Hooghduyts / en oock een Tael die men noemt Koeschlisch : Maer de Ambachtstijden en Dienstboden / en 't Graent gebuycken veelderlepe Tael / om de verscheydenheyt soo van haer selfs als de omleggende Volkieren. De Riviere Pregel loopt door dese Stadt daer seven Bruggen ober leggen / ende is bequaem voor groote Schepen om in te komen / sy stont in 't Haf en de Oost-zee / heeft veel lieffelijcke Vis. By 't Casteel sijn twee Muertjens / daer het water Katsbach door-loopt. Het Landt is rontom vruchtbaer en black : Meest in Doven / Weyden en Kooren-landen bestaende / en dies wegen van een seer plapfante gelegentheyt.

Beschrijvingh van Polen.

Polonia oft Polen / heeft sijnen name van dat woort Pole / dat hy hen beduyt plathent oft effenheyt / want het is een plat en effen Lant / seer groot / wort

gedeelt in groot en kleyn Polen / groot Polen streckt naer 't Noorden / kleyn Polen naer Zuiden : het geheele Rijk is gedeelt in vier deelen / waer van elck deel / des Conings Hof onderhoudt dry maenden rotwijjs by gebeurten ; kleyn Polen heeft in hem de vermaerde Stadt Cracow ; Groot Polen heeft de Steeden / Guesnaw en Posnaw ; de andere Steden sijn van kleynder waerden. De Lucht deses Lants is supber en puer / maer seer kout. Het Lant is boschachtigh / plat en met wepnigh Bergen ; de aerde is seer vruchtbaer van Koyen en andere Graenen : daer groept geenen Wijn maer daer is te vinden een groote quantiteyt van Honigh en Was / de Bynen sijn daer in grooter menigten. De Polen hebben veel Jacht van vier-voetige Dieren / Vogels en Disschen ; doen groot profijt by het Peck dat sy jaerlijchs vergaderen : sy hebben schoone en lieflijcke Rivieren / seer profijtige Mijnen van Kooper / en groote menighte van Loot / hebben oock Sout mijnen / veel Swavel ofte Sulpher. De Ingeboornen sijn gemeenlijck groote Mannen / sy sijn seer kloek tegen den grooten Turck. Polen heeft in 't Westen Silesiam / in 't Noorden Moscoviam / in 't Oosten de Rutenos / in 't Zuiden Hungariam / onderscheyden door den Berg Crapack / De principale Waren die upt Polen in andere landen geboert worden / sijn Kooren en andere granen / Honigh Was / Peck / Vellen / en diergelijcke dingen.

Beschrijvingh van Yslant.

Yslant is een groot en ruw landt / dat berghachtigh / en vol van sneeu is / twee ma el grooter dan Sicilien / en heeft in de lanckheyt hondert mijlen / naer het verhael van onse Schryver / Olaus de Groot. in sijn elfde Boeck. Het boert sijn naem van de groote koude / en van 't gedurigh Is / dat daer geheele acht maenden langh ghevonden wort.

Dit Eplandt brandt echter inwendigh van groote hitte / die noch vermeerderd wort / om dat in de meeste tijdt van 't Jaer / uytgesondert in seckeren maenden / de hitte door de koude / die boven op 't aerdtrijck is / binnen gehouden wort / en niet te voorszijn kan komen. Dit Eplandt heeft deur d' Equator de herte van vijf-en-tseftigh graden en een half ; en aen de Noordt-zijde leggende d' Eplanden / die Eubiden genoemt worden. Ick kan niet verseeckeren of dit het Eplandt is / 't welck van Ptolemeus Chula genoemt wort / dan of men het bequamelijcker Island magh heeten / om dat het Eplandt van Ptolemeus Chula genoemt / niet gebonden wort. De Caertschijvers van onse tijdt stellen ontrent Schotland / en d' onleggende Landen een meerder lanckheyt / dan Ptolemeus gemeent heeft. Ick sal d' oorsprongh van dit volck van wat hooger ophalen / en daer in de Kronijcken van Islandt volgen.

In 't Jaer veertien hondert / in de tijdt van Alebrandt / die Bisschop van Bremen was / waren hier uyt Oost-Vrieslandt / en uyt het landt van Bremen seckeren Edellipden / die in de Noordtsche gewesten nieuwe Eplanden wilden soeken. Sy gingen in de Weser te zeyl / en trocken deur de Scadische Eplanden / en vonden dit Landt / 't welck toen in de eynden van Europa bewoont wiert / en aen 't welck sy uyt oorsaeck van de groote koude / de naem van Islandt gaven. Na dat sy ontrent twee hondert mijlen verder Noordtwaerts aen gebaren waren / vonden sy een ander Landt / 't welck sy Groenlandt noemden / om dat men daer geen groente vindt. Coen sy noch verder naer 't Noorden deur de Is-zee wilden reysen / wierden sy een langen tijt van 't Is verhindert / en epudelijck met groote moeyte daer uyt geraecht / quam men by groote wallen en afgronden / en by dicke dupsfermissen / daer uyt de genen die kennis van de scheepvaert hebben /

meenen dat de bloedt van de zee voortkomt / gelyck Olaus de Groot in zijn elfde Boeck getuyght. Hier snewelde de geheele Bloot / uytgesondert een eenigh Schip / 't welck behouden wiert. Na veel moeyten en gevaerlijckheden voeren sy deur de Cartarische Zee / en quam men in een heet gewest / en in een groote en wyde Haven gestreecken / straden aen landt / welckers inwoonders sich uyt oorsaeck van de groote hitte / in verborge plaetsen en holen onthielden. De genen die aen landt getreden waren / sagen hier en daer Goudt en andere kostelijcke dingen leggen ; van 't welck sy so veel / als hen beliefte met namen. Sy gingen naer hui schip / en siende dat sy van Honden / die onuytspreckelijck groot waren / verbolght wierden / koosen de vlucht. Maer een van hen / die te seer met de roof beladen was / ende niet ontloopen kon / wiert van de Honden verscheurt. d' Anderen / de wellen ende afgronden / van de welke gesproken is / schutwende quam men nae langh reysen in Noorhoben / deur d' Oost-zee gezeylt / keerden weer te Bremen / en vertelden 't geen 't welck hen voorgekomen was een Alebrandt / Bisschop van Bremen.

d' Islanders zijn hooberdigh en opgeblasen / voornamelijck om de sterckheyt des lichaems / daer met sommigen begaeft zijn. Ick heb een Islander gesien / die een volle ton Hamburgcher bier aen zijn mont sette / en daer uyt / als uyt een kan dronck.

De Mannen ende Vrouwen hebben beyde eenderhande kleedingh / ja so dat men naeuwelijcks kan kennen of 't een man of een vrouw is. Men vint daer geen Lijnwaet / dan 't geen 't welck van d' onsen daer gebraght wort. De vrouwen zijnder seer schoon / maer niet opgezponckt en geriert.

Alle de Islanders zijn tot waengelobigheden seer genegen / en hebben seckere dupvels tot huyssvrienden. Sy achten de geenen alleen geluckigh in 't visschen / die

die in de nacht / dat noch van de duivel / daer toe opgeweckt worden. En hoe wel de Dienaers des Woordts alle naerstigheyt aenwenden / om hen van dese gruwelien af te trekken / so is echter dit waengeloof soo diep ingewortelt / dat sy geen onderwijs en vermaningh aenemen. Ja sy van de Duivel geholpen / beloven als men gelt aen hem geeft / wint aen de geenen / van de welcken sy dat ontfangen / en voldoen oock hier in hun belofte / gelijk ick hier na verhalen sal / en gelijk Olaus de Groot in sijn derde Boeck van de Finlanders spreect. Wpders kunnen / als het goede wint is / de schepen so betooveren / dat sy niet voort kunnen komen. Secker een groot wonder dat de Duivel dus met hem spreekt / die oock aen hem een middel / om de schepen stil te houden / gegeven heeft. Maer hier teghen moet men nemen het afscheytsel van een dochter / die maeght is / en daer mede het voorste deel / en eenige plancken bestrijcken : en door dese stanck wort de Duivel verjaeght / gelijk men by erbaertheyt bevonden heeft.

d' Ouders leeren hun sonen / als sy noch jongh zijn / lesen en onderwijssen hen in de rechten van 't landt : In boegen dat 'er tweynigh gebonden worden / die niet kunnen lesen. Veel vrouwen gebruycken in 't schryven sodanighe letteren / gelijk wy. Sy hebben oock noch andere Letteren / daer mede sy geheele woorden bedieden. Doch dese woorden kunnen niet / of seer quaelyck / met onse letteren geschreven worden. Sy leeren van hun jucht aen het visschen / daer in sy hun geheel leven besteden. Sy geneeren sich niet met de landbou / en hebben geen ackers. Hun spijs is Visch / varsche Melck en kaas. Sy nuttighen / in plaets van Broodt / Visschen / die niet steenen geklopt zijn ; ende hun dranck is Water of Wep. Sy leven veel jaren / sonder Genees-meester te gebruycken / en veel komen tot d' ouderdom van hondert en vijftigh jaren. Ick heb een man

gesien / die gelijk hy seyde / twee hondert jaren out was. Olaus de Groot seght in sijn twintighste Boeck / dat de Islanders drie hondert jaren leven / ende ten meestendeel geen Broodt gesien of geproeft hebben. Als d' onsen gemaelt hoorn aen hen verkoopen / soo mengen sy 't met Melck / ende bewaren 't wel ; welke kost / jaee een leckernp / voor de Edeldom is / ende Drabbel ghenoeemt wort.

De koop wort oock niet voor seker en vast gehouden / so sy niet eerst en te voeren met ons wijn en bier opgebuilt zijn / daer sy hun huys vrouwen / sonen ende dochters noch bybrengen. Als d' onsen in de Haven komen / soo gaen d' Islanders by hen / ende nemen hun dochters mede / die dan ondersoeken of de geenen / die daer aenkomen / oock vrouwen thuyss hebben ; en als sy bevinden dat sy geen huys vrouwen hebben ; soo geven sy om broodt en beshuyt / jaee om een geringhingh hun lichaem aen hen over. d' Ouders geven oock somtijds hun dochter voor niets ten besten / ende dit voor een maent / of so langh als sy blijven. d' Ouders hebben hun dochters / so sy bebrucht worden / liever dan te vooren / en voeden 't kint op / tot dat de Vader weerkeert / aen de welck sy dat / gelijk oock de dochter / tot een geschenck geven. Een dochter die sich niet met een Duytsch man vermenght / wort daer in hooge eer gehouden / en van veel bypers begeert. Jaee 't is daer so verre gekomen / dat de schendinghingh buyten 't bloet geschiet / voor geen schande wort gehouden. Terwijl sy drincken verhalen sy wijselijcke daden / doch niet in ordeningh / maer gelijk het hen in de sin komt. Niemand heeft verlos om van de Tafel op te staen / om zijn water te maken : maer de dochters van 't huys / of yemant anders komt / so haest als men wenckt / en houdt de water-pot / die al gereet staet / onder de tafel. d' Anderen rochelen ondertusschen als wijnen / op dat men geen geluydt onder de

Tafel hooren sou. Als sy de pis uptgegoten / en het becken gewasschen hebben / so vertoonen sy haer weer aen de tafel; en de geen die dese wyse niet wel nakomt / wozt booz een ongeschicht mensch gehouden.

Sy ontfanghen de wynden met een kus / en besien malkander naerstighlyck of'er niet een Lups op hun kleederen gebonden wozt; 't welck lichtelyck kan gebeuren / vermits sy gebreck van Lijnwaet hebben. Indien sy een Lups sien / so nemen sy die af / met ontdecking van 't hooft; en de geen dien de Lups afgemen wozt / ontdeckt oock syn hooft / om danck te betuyfen / gelyck sy aen malkander doen. De Vader en Moeder van 't huys gesin slapen des nachts / met de kinderen / op een Bedde / ende zyn met een wolle laecken bedeckt / 't welck van hant gemaeckt is / sonder dat sy eenigh hoop of stroo daer onder legghen. Sy maecten des nachts in een pot hun water / daer mede sy des uchtens hun aengesicht en handen wasschen / en hun mont spoelen. De redenen die sy hier af geven / is dat het gelyck sy segghen / schoonheyt en kracht geeft / de zenuwen en aderen versterckt / en de tanden van vuylichheidt bewaert. Indien eenighe beesten in de Rivieren / of in het sneeuw (gelyck dickwyls gebeurt) vergaen zyn / soo seggen sy dat die van Godt geslacht zyn / en houden hen in hooghe waerde. In 't jaer vyfchien hondert vier-en-tseftigh gingen in een plaers / Ackermissse genoemt / sekere Roepen dwalen; ende vermits daer een dicke dymsternis / ende veel sneeu viel / soo wierden sy niet ghevonden / dan in de Maent van April. Sy waren doot / maer echter ongequetst en sonder eenighe stanck af te geven. Sy wierden gedeelt / en een deel daer af aen d' Overste gegeven / by de welke ick toen woonde. Dese Overste darde het niet wougeren; want de gift te verachten is onbehoorlyck; en by wilde dat men 't aen d' armen geven sou.

In de Winter / booz en na de stilstant van de Son / en als sy in het teecken van de Schutter / Steenbock / en Waterman is / soo hebben sy geen schynfel van de Son. Sy hebben alleentlyck licht van de Maen en van de Sterren / tot dat de Son weer in 't teecken van de Disschen komt. Maer in de Sommer in de stilstant van de Son / als sy naer de teekenen van de Tweelinghen / de Kreest en de Leeuw opklint / soo gaet het recht anders. Sy houden sich des Winters veel dagen langh in 't bed / en oeffenen sich in 't Schaeck-spel. Hun knechten brengen hen de kost by 't bed. Hun byandingh in de lamp is Olie upt de Disschen; en hun kaerren zyn van Engal.

In de Maent van February / als de Son boven hun Horizont is / en de dagen langer worden / dan beginnen sy te Disschen / en krijgen soo een groote menighe van visschen / dat het naeuwelijcks te gelooven is. De Disschen die die maenden lang in de dymsternis hebben geswommen / swimmen in der pi naer de loode visch / die sy aen een pfer sien. De Disschen naeuwelijcks aen 't pfer roerende / blyven vast daer aen. So haest als sy hem gebangen hebben / doen sy de beenen daer upt / bewaren 't ingewant / en maken Olie daer af. Sy leggen de Disschen in groote overbloet in de lucht / die daer so supber is / dat sy sonder Zout niet bederven. Want de windt en Son beschut hen beter / dan of sy gesouten waren. Als sy beesten geslacht hebben / so leggen sy 't vleesch in de windt / die dat van stanck ende vuylicheyt beschut.

In Islandt zyn twee wonderlijcke Bergen / d' een na 't Krups / ende d' ander Snevelsjoekel genoemt. Dese twee stijgen in hooghte tot de wolcken toe / en niemant heeft de spits daer af oopt gesien / of hen sonder Is en sneeuw gebonden. Op dese Berghen blyvenit en doudert het dagelijcks / schoon nochtans de lucht / en de naest-gelegene dalen soet en

klare zijn. De derde bergh die sich naer het Noorden streckt / is met so hoogh / en heeft veel javen gebzant. Men weet niet wat de stoffe daer af is ; doch het is gelooflijck dat sy Swavel is / vermits die in overbloedt daer upt komt / en mischien daer aen gesteken wort / ende dese brandt veroorzaect. Dese bergh is niet verre van de zee / die daer neffens bloeyt. Hy wort Hecla genoemt / en werpt somtijts vperigh water / en daer nae swarte asch en bicksteen upt / en dit in so grooten overbloedt / dat de Son daer doot verdwijstert wort. Niemant kan op ses mylen daer aen woonen ; ende daer zijn oock geen wegen toe. Eenighe onbertsaeghde menschen / die him leven gering achten / hebben tot verschepde malen steenen in de holen gewoopen : want daer is somtijds groote stilte op dese Bergh / als de wint zuydelijck is ; en de steenen / die daer ingewoopen worden / geben een groot geluyt. Het gemeen volck meent dat de verdoemde zielen hier gepijnicht worden. 't Is seker dat op en ontrent dese Bergh spoocken gesien worden. Indien daer een strijdt gestreden is / so weten d' Islanders / en voornamelijck de genen / die in de zee ontrent Hecla vischen / de dagh van den strij / schoon sy niet weten waer 't geschiet is. Want sy sien / gelijk sy selven verhalen / de Dupbelen uytgaen / ende weerkeren / en de dooden aenbrughen / of ten minste in schadu / en tot een voorspoock / gelijk men seght. Men vertelt een geschiedenis van een Disscher / die ontrent Hecla voer : te weten dat hem een ander Schip te gemoet quam / dat so wel als hy voerde windt had. De Disscher de gewoonte der Schippers volgende / vzaeghde wie hy was / en van waer hy quam : daer op d' ander antwoorde / dat hy de Bisschop van Bremen in zijn schip had / die hy naer Hecla wilde voeren ; en men bevont dat de Bisschop op die dagh gestorven was. Doch ick acht dat dit niet seker gaet. Indien niemant verzoncken / of

andersins vergaen is / so verschijnt hy met een droevigh en treuwigh gelaet voor zijn naegelate vrienden en bekenden / en gebzaeght zijnde van waer hy komt / en waer hy gaet / seght : Ick gae naer Hecla / om gepijnicht te worden van d' onbarmhartighe meester de Dupbel / die hier op terstont verdwijnt. Dus zijn sy van de Dupbel betoobert / dat sy meenen dat 'et de ziel van een doode is. Doch dit sy so 't is / maer dit weet ick altydt secker / dat niemant sonder gebaeren verschijkingh aen de Bergh kan komen / ghelijck naemaels verklaert sal worden.

In t selve jaer / toen ick in Islandt was / op de negen-en-twintighste November / ontrent ter middernacht / ging 'er ontrent Hecla een lichte blam op / die het geheele Eplant soodanigh verlichte / dat wy alle verschrickt en verwondert waren / en in groote benaenwothepdt de upkomst verwachten. De genen die sich hier op verstonde / sepden dat het licht upt Hecla quam. Een ure daer na beefde het geheele Eplant / als of het upt zijn plaets betwogen wiert.

Op de eerste van Julius komt ontrent Hecla het Is in groote menichte aen 't Eplandt aendrijven. Men seght dat de verdoemde zielen nu inde blam / dan in de bergh / en dan in 't Is / by tijden gepijnicht worden. Het Is blijft drie geheele maenden by de bergh Hecla. Indien men een stuck van dit Is neemt / dat in een linne doeck bewint / en in een kist leght / soo sal het soo langh in zijn geheel blyven / als het ander noch in zee is. Maer indien het geen / dat in zee is verdwijnt / 't weick lichtelijck in een nacht kan geschieden / so verdwijnt oock het geen / dat men in de linne doeck gewonden heeft / sonder daer eenigh tecken van bochticheyt te laten. En seker 't is den Dupbel niet / waer het Is weg te nemen / sonder daer eenighe bochticheyt te laten blyven / om him ongelooft te vermeerderen. Olaus de Groot verhaelt

verhaelt oock van dit *Is* / in zijn elfde Boeck. Maer dewijl ick voorgenomen had alle dinghen naerftighlijck te ondersoeken / so boer ick onbeschroomdelijck naer dit *Is* / en sagh dat het teghen de *Klippen* aen gesmeten wiert. Men hoort dan van verre een gedruys / als of het kerren was ; en daerom meenen de *Islanders* dat de verdoemde zielen in dit *Is* gepijnicht worden.

Ick heb geseyt dat *Islandt* een ruw Landt is / daer veel *Sneeuw* valt. Maer daer zijn oock veel steen-*Klippen* / ja soodanigh / dat in dit Landt niet een acker is. Sy hebben geen *Hoven* / ende weten van geen *Kooren* / *Peeren* / *Appelen* / *Karssen* / of eenigh ander *Goft*. Maer 't geen / 't welck het ongelooflijckste schijnt / is dat sy geen *Broodt* en *Zout* gebrypcken / en echter een goede gestalte hebben / en sterck zijn. In 't geheele *Eplandt* is geen stadt ; en men vint naeuwlijks twee of drie hupsen aen malkander staen. Sy hebben hun wooningh by de zee / uyt oorsaeck van de visschery. Sy woonen onder d' aerde / om de selle winden. Sy gebrypcken geen geldt / maer verwisselen *Waren* tegen *Waren*. In 't *Zuyden* en by nae in 't geheele *Eplandt* wort *Swavel* gevonden / 't welck in groote menighte van daer gehaelt / ende gesupbert zijnde / booz een kleyne prijs verkocht wort. Sy hebben geen *Goudt* / *Silber* / of *Koper*-mijnen. Sy gebrypcken *Mer* / dat sy wel bewaren. Men vindt selden yemant / die niet eenige *psere* spijckers in sijn sack draegt / daer mee sy de *Hoef*-*psers* der paerden vast maecten. Hun wooningen zijn onder d' aerde ; want sy hebben geen bouwstoffen. Daer zijn geen boomen in 't geheele *Eplandt* / behalven soodanigh een soort / als de geenen / die men *Barckie*-boomen noemt / die so groot gelijck een man zijn / en om de selle wint niet hoogher kunnen opschieten. Sy beginnen eerst groen te worden / als de *Son* des *Somers* op haer hooghste geweest heeft. De bladen

daer af zijn soet van reuck ; en men gebrypckt die in de maeltijden en hutten tot vermaeck. In *Islandt* is somtijds een groote menighte van *Denne*-boomen aengekomen / die met de golven en het *Is* door de wint uyt *Cartarien* en andere plaetsen gedreven waren. Sy gebrypcken die echter meest onder d' aerde / vermits sy naeuwelijcks wooningen op 't aerderijck kunnen hebben / uyt oorsaeck van de groote wint / die de paerden / en de genen die daer op sitten meer werpt. Sy hebben obervloet van *Boter* / 't welck uyt de groote vettighejdt van 't gras spruyt / dat daer so vet is / dat men de beesten uyt de weyden moet dryben / uyt vrees van dat sy barsten souden. Het gras is soo soet van reuck / dat de *Duytschen* in hun kisten by hun kleederen stroopen. Sy legge om dat sy gebrek van vaten hebben / de *Boter* ingesouten in een hoek van 't hups / gelijck wy de *kalck*. Sy hebben oock *koepen* / maer sonder hoornen. Hun paerden zijn meest bequaem om packen te dragen. Sy hebben groote *Schapen* / maer geen *Barckens* / of *Hoenders*. Als sy in de *Winter* geen boer of hoop booz hun *Beeften* hebben / so voeden sy hen met visch. Sy hebben tot hun lust en vermaeck ringe *Honden* / die sonder staert en ooren geboren zijn / en die sy dier verkoopen / en in hooge waerde houden / schoon sy die aen hun kinderen om niet geven / soo sy hen begeeren. In dit *Eplandt* zijn oock witte *Dossen* / en witte *Beeren* / die heel groot zijn. De *Vogels* / die sy hebben / zijn niet kostelijck / en vliegghen niet ober 't water / maer zijn aen ons onbekent. Men vindt daer echter *Kavens* / die out en wit geworden zijn. Men siet daer oock uytnemende *Dalcken* / en onder anderen witte / die van de *Spanjaerden* en *Portugesen* naeu gesocht / en die gevangen zijnde / in groote menighte weggeboert worden / daer af ick terwijl ick in dit *Eplandt* was / groote winst trock. Sy hebben oock witte *Velthoenen*. In

dit geheele Eylandt zijn soete Ribieren / in de welcken veel visschen / als Salm en Steur / gebonden worden. Men vindt daer een bugh van Walvisch-been gemaect. Men gaet over al deur landt / sonder dat 'er eenighe betrede wegh is. Sy nemen him streck op 't kompas / gelijk de Schippers in de zee. Men vindt ontrent Islandt een groote diepte in de golven ; en in de wellen en afgronden zijn Walvisschen van onuytspreekelijcke grootheyt. Daer zijn oock veel Zee gedrochten / die niet van de menschen gevangen of gedoot / maer van 't Is / door de kracht van de windt / aen klippen gedreven en gedoot worden. Ich heb dusdanigh een Zee-gedrocht / dat dertigh ellen langh / en so hoogh als een spiets was / aen de strandt opgeworpen en doot gesien. Als de Walvisch doot is / maecten d' inwoonders van de beenen hupfen / scoelen / bancken / tafels en andere dinghen / die tot het menschelijck gebuyck nootsaeckelijck zijn / en schaven dit gebeente so glat / als Elpenbeen. Men seght dat de geuen / die in dese hupfen slapen / droomen dat sy verdrencken en schipbreuck lijden. Hoe wel dese Walvisch / of dit gedrocht van 't welck wy gesproken hebben / een groot en verbaerlijck beest is / en groote kracht heeft / so wort hy echter van zijn ontsacchelijke byandt Orca genoemt / niet alleenlijck bestreden / maer oock eyndelijck verwonnen. Dit beest Orca is even als de kiel van een schip / en heeft op zijn rugh lange en scherpe vinnen / daer mee sy de Walvisch die voor dit beest grootelijcks beweest is / in 't weeck van de buyck quetst en doot.

In de Zee by Islandt is een gedrocht daer af de naem onbekent is / en van gedaente als een Walvisch schijnt. Dit Zee-gedrocht zijn hoost boven 't water uytsteekende / verschijckt door zijn aenschouwingh de menschen soodanich / dat sy als doot ter aerden vallen. Het heeft een vierkant hoost / blannige oogen / en op 't hoost lange hoornen. Als men 't

by nacht siet / zijn d' oogen als bly ; in boegen dat men dan zijn hoost / 't welck het boven 't water uytsteekt / volcomentlijck kan sien. Het lichaem is swart en soodanigh met swarte vinnen beset / dat men niets schryckelijcker bedencken of schilderen kan. Olaus de Groot spreekt in sijn twintighste Boeck van dit beest / en seght dat het twaelf elleboogen langh is. Soodanigh een gedrocht verscheide een visschers schuyt / daer drie visschers in waren die verdroncken. Maer een van hen / het niet in sijn handen hebbende / ontquam 't op een planck / daer hy op dreef. Dese die in mijn tegenwoordigheyt sulcks aen d' Overste vertelde / septe hy door Gods hulp behouden was / om zijn kinderen / die andersins van honger vergaen souden / te versorgen / dewijl / gelijk hy septe d' anderen geen kinderen hadden. Men siet en vanght daer oock dickwils een ander Zee-gedrocht / dat tien of twaelf ellen langh is / en Hackal genoemt zijnde / dat niet anders dan sineer is. Het vangē van dit gedrocht gaet wonderlijck toe. Sy nemen een lange spiets / daer sy een pfer aen maecten / 't welck tweehoekigh is / inboeghen dat het niet weerkeeren kan. Dit hout daer een langhe koozt aen vast gemaect is / wort neergelaten ; en als het gedrocht naer een schip swimt / daer menschen in zijn / die het tot zijn roof begeert / so quetsen sy 't niet de spiets. Dit gedrocht gevoelende dat het gewont is / verberghet sich in de diepte / en verliest so langh zijn bloedt / tot dat het sterft. De visschers binden gelijk geseght is / touwen aen de spietsen / en brengen het dus te landt.

Daer zijn noch andere verscheide Zee-gedrochten / als Zee-honden / die hun hoofden boven 't water uytsteekende / blaffen en hun jongen / die op het water spelen / weer in hun buyck nemen tot dat sy groot worden. Men vindt oock Zee-paerden en Zee-koeven. Seker 't is wonder dat de natuur soo konstigh

stigh is/ om alderhande gebiertten voort te brengen. Niemandt kon my wijs ge- maecht hebben dat dese dinghen waer zijn/ schoon Aristoteles dit tienmael ge- seght had/ so ick het niet met mijn eppen ooggen had gesien. Niemandt seg dies hal- ven dat dit verdichtseleu zijn.

Nora. Al de genen die eenige twist en geschil met malkander hebben / verboe- gen sich saerlijckx / op de 29. Junius / op een plaets / vermits daer en ook op geen andere tijdt / Recht gesproken wort. Als sy alle hier vergadert zijn soo wort 'er wacht gestelt / te weten de dienaers van de Koningh / die tot bewaringh geset worden. Peder heeft verlos om in de recht plaets te treden / maer niemandt heeft verlos om daer sonder 't believen van de Stadt-houder upt te gaen.

Beschrijvingh van Groenlandt.

Het Landt 't welck aen 't uytterste deel van 't Noorden / sich van 't Zuiden tegen 't Oosten uytstreckt / van de Capo Farewel door de Ijs-zee tot aen Spits-bergen en Nova Zembla, wordt Groenlandt genoemt. Sommige sus- tineren dat het sich t'eenemaal aen Carta- rien uytstreckt / maer is onsecker / tegen 't Oosten heeft het de Ijs-zee : tegen 't Zuiden de openbare Zee : tegen 't Wes- ten de Hautote Hudsons / daer door het van America af geschepden wordt : tegen 't Noorden is het niet kenbaer. Sommi- ge sijn van opinie dat Groenlandt aen America vast lept alsoo men in de laetste Scheeps-vaert vernomen heeft / dat de gemeene Fretum Davids, maer een In- wijck is : maer een Deensche Relatie van Capitaen Monnick (de welke daer eenen Doorganch gesocht heeft) geeft grooten schijn / dat het van America af geschepden is.

De Noorimanen hebben Groenlandt eerst gebonden en betwoont op naevol- gende maniere.

Een Noorman van een eerlijck ghe- slacht / met namen Torwalt en sijn soon

Erick, toe genaemt Roothaer moesten in Ijslandt vluchten / wegens een mis- daet door him in Noorwegen gebaen / Torwalt is niet lang daer nae gestorven / en sijn soon Erick zijnde een onrustig ge- sel / besloot by sich selven een Landt te soeckien / genaemt Gundebium, leggende West van Ijslandt. Erick, heeft oock het selve Landt gebonden / en quam aldaer aen een Haven by welke hy twee vooz- burgten maecte / daer van de een vooz- aen / niet verre van het eplant aen 't vaste Landt lept / en de rene in het vaste Land.

Het Voozburgh in het Eplandt is ge- naemt / Witskercken, dat aen 't vaste Landt Warf paelt / tusschen beyden is een goede See genaemt Sandstaf, in de wel- ke de schepen vooz ontweer seker leggen. Erick quam eerst aen 't Eplandt aen / en noemde het Bricksond, en bleef aldaer den heelen winter.

In 't Vooz-jaer voer hy ober aen 't vaste Landt / noemde het Groenlandt / dewijle hy aldaer Gras vondt : De Ha- ven daer hy aen quam noemde hy / Ericksfjorden, ende niet verre van daer bouwde hy een Plaets / dien hy noemde Osterburg. In den Herfst tegen 't westen een ander / genaemt Westerburg.

Na dien sich Erick in 't derde Jaer al- daer had verhoudent / nam vooz / weder na Ijslant te keeren / om of hy de Ijslanders daer toe betwogen mochte met hem nae Groenlandt te trecken / gaf tot dien eynde veel wondere dinghen vooz van sijn ge- bonden Rieuw Landt / dat het koste- lijcke Weyden en schoone Weesten had- de / oock goede Fisch en Vogel-vang- sten : Bracht het so veer / dat hy met veel Scheyen en Lieden weder na Groen- landt voer.

Erik had een soon / genaemt Leif die eerst met hem in Groenlant quam / en die weder nae Ijslandt voer ; Die voer van daer nae Noorwegen : Doen Regeerde / (soo de Ijslandische Chronijck verhaelt /) Koning Olaus Trugger, aen dien bracht Leif de tijdinge van dit gebonden Groen- landt.

landt. Dese Koningh had onlanghs het Christen-Geloof aen genomen / en liet Leif daer in oock onderwijfen en Doopen / en sond hem den volgenden Somer weder tot sijnen Vader met een Priester / die het Volck aldaer in het Chystelijcke Geloof onderwijfde. Doen Leif wederom in Groenlandt was gekomen / noemden hem de Inwonders Hepne , dat is / de Gelucksalige / also hy in de selve Reys groot perijckel ontkomen waer ; maer sijnen Vader was hy niet seer welkom / ont dat hy vreemde lieden met hem brachte. Dese vreemde lieden waren meest arme Boots-lieden / die hy op een door onweder ontfucken geslagenen Schip had gebonden / en door mededagen berghde. Maer Erick vreesde dat de-

se lieden het Landt souden bespieden / het welck hy aen een pegelijcken niet geerne hadde bekent gemaect ; maer sijn Soon beweegde hem daer toe / dat hy niet alleen met dit volck te weeden waer / maer dat hy hem oock met al sijn Volck liet Doopen.

De Deense Chronijk seyt / dat de Nakhomelingen van Erick , in Groenlandt seer vermeerderde / en bozder in 't Lant trocken / alwaer sy een vruchtbaer Landt en versch water vonden : Ende Groenlandt deelden sy af in Oost ende West-landt / na de Deelen die Erick met sijn twee huysen gemaect hadt : op het deel in 't Oosten bouwden sy een Stadt / die sy Garde noemden / aldaer trocken de Noormannen met groote meenichte
 wan

van Hoopmanschappen/ om met de Inwoonders te handelen. Haer nakomelingen gingen noch verder en Bouwden een Stadt / die sy Alb noemden: en dewijle by dese Nieuwe Christenen de pber soo groot waer / soo wiert terstont een Kerck gesticht niet verre van de Zee ter eeren S. Thomas.

Groenlant is vruchtbaer van Hoorn en Epcke-boomen met epckelen / doch eenighe schryven dat wegens de groote koude aldaer niet koude wassen/ Ja dat de Inwoonders niet eens weten te seggen wat Woot is; also dat Erick Koothaer / als hy eerst daer quam / sich met Visch moest voeden / de wijle dit Landt geen vruchten voort bracht / doch doen sy verder Landwaerts in quamen / vonden eenen vruchtbare plaets ende versch water/ het welck Erick Koothaer niet bekent is geworden; Wengende ook dat wegens de koude aldaer niets soude wassen/ soo is te weten dat het gedeelte dat de Noormannen hebben in gehad/ even in de selve Elevatil des Poli is / daer in Uplandt in Sweden lept / in welck Landt evenwel schoon en veel Coorn wast; oock dat het in Groenlant so oberhoudt niet is / dan in Noorwegen/ alwaer evenwel veel Coorn wast: en hoe wel het vzeemt is/ ja by nae ongelooflijk schijnt / soo wort evenwel van geloofwaardige personen bekent / datter in Noorwegen sommige plaetsen ziju / alwaer twee reysen in het jaer geooght wordt/ in volgende maniere / te weten/ van sulcken aert ziju de Dalen tusschen de Bergen/ op de welke de Sonne in die drie Maenden/ Junij/ Julij/ en Augusti / so heet schijnt / en dat de hette in de de Dalen so wederstaet / dat men in ses wecken kan Ploegen/ Saper/ en Oogsten; en dewijle dat Landt so vet en sapigh is / wegens het veelvoudige sneewater / dat van de Bergghen af komt/ wort het nochtans gesaeyt / ende nae ses wecken heeft men wederom verse Ooght.

Het is te gelooven dat in Groenlant/ alsoo veel als in andere Landen / verscheyden vruchtbaer en onvruchtbaer Landt is / het is secker dat aldaer menichte Steenrotsen ziju / van alderhande Coleur van Warmoz-steen. Het is oock niet te twijffelen dat aldaer goede Wepde vooz de Beesten/ Leeuwen/ Bieren/ Hasen/ Ryeen/ Wolven/ Luyen/ Bieren/ Bebers en Marter - dieren aldaer gebonden worden/ diens Bont also goet is dan de Sabels: aldaer vindt men oock alderhande Valcken/ meer dan op enige plaets in de werelt / van de welke in voorgaende tijden veel in Denemarcken ziju gebracht aen de Coninghen/ en vanden selven aen andere Vorsten en Heeren zy vereert geworden.

De Zee om Groenlandt is oock seer Visch-rijck / besonderlijcken van Zee-wolven/ Ponden/ Halbers / en boornmentlijck is daer te vinden een groote menichte Walvisschen. Ick weet niet of men de groote witte Groenlandse Beeren sal reekenen onder de aertsche Dieren/ ofte onder die / die in't water leven: want de swarte Beeren / houden hun altijt op het Landt / en eten geen Visch: maer de witte/ blijven altijt op het Ijs/ en leven van de Visschen/ en ziju veel grooter en wilder dan de swarte.

Sy leggen den Zee-wolven en Zeehonden lagen / en besonderlijcken hun Jongen / de welke zy uyt vzeese der Walvisschen op het Ijs werpen: maer besonderlijcken ziju van de Jonghe Walvisschen in perijckel / daeromme sy hun oock niet geerne in den openbare Zee begeben/ wanneer het Ijs begint te smelten / met dat sy soo wel niet kunnen swemmen als de Visschen/ maer sy vzeesen de Walvisschen / welke hun aen den reuck komen besprewen en volgen/ daer om durven de Beeren niet wel aen het Ijs komen: en wanneer sy door den wind nae Ijslandt oft Noorwegen gedreven worden / soo ziju sy door honger seer wilt en gruwelijck.

Groenlandt heeft t'allen tijden veel
 Hoorens uytgelevert / die gemeenlijk
 Eenhoorns genaemt worden / daer van
 in Denemarcken sommige heele / zijnde
 tamelijk lanck / en oock een menichte
 stucken / zijn te vinden / zijn ober sulcks
 aldaer niet ongemeen. Inde Australische
 Scheep-vaert van Iacob le Maire en
 Willem Cornelisz. Schouten, leest men/
 dat sy op den 5. October Anno 1650.
 mede ontrent de Linie / te weten op de
 hoogte van 4 graden 27 minuten Hoor-
 der breeke / op den middag sulken ge-
 drups en gerommel voor onder aen de
 boegh van 't Schip hoorden / dat de
 Schipper/die achter in de Galderij was
 meende / datter een man van de Boeg-
 spriet in 't water viel; en die onder in 't
 Schip waren / meenden dat het op een
 klip stiet: maer ter zijden uytziende / sag
 men met verwondering dat de Zee daer
 ontrent gants root gewerft was / waer
 van men toen d' oorsaeck niet kon be-
 dencken; maer als men ongeveer 10
 weecken daer nae het Schip / in Porto
 Desire op 't frant sette om schoon te
 maken / vout men voor in de boegh ont-
 trent 7 voeten onder water een Hoorn in
 't Schip steecken / van maeksel en dick-
 te seer gelijk het eynde van een gemeene
 Olifants-tant / niet hol / maer vol / van
 heel vast / sterck / en seer hard been; hy
 stak door drie huyden van 't Schip
 heen / te weten / door twee dicke greene
 plancken / een dicke epcken planck / en
 noch een stuck-weegs in een inhout /
 daer in het stuypte / soo dat hy wel een
 half voet in 't Schip / en een klepne half
 voet daer uyt stak / daer hy met groot
 geweld afgebroken was / waer ober dese
 gehoornde Vis / het water met sijn bloet
 root verfde.

Dit is dese twee Scheyen also by ge-
 val ontmoet / ontrent de Linie Equino-
 ctialis, daer het seer heet is; maer de
 Scheyen die jaerlijcks uyt Denemar-
 ken en Nederlandt / naer de koude en
 Is-gewesten / ter Walvisch-vanghst

uytbaren / ende in de Somer-maenden
 Julius en Augustus de lenghte der So-
 mer-dagen wel rijckelijck vinden / doch
 geensins de Somerse warmte / maer wel
 de Winterse koude / alsoo haer in die tijdt
 niet ontmoet / dan hagel / sneeuw / en drij-
 vende Is-bergen / waer tusschen haer de
 Walvischen / Walvusschen / witte Is-
 beeren / en dese Zee-Eenhoorns niet an-
 dere Zee-gedrochten onthouden / weten
 meer hier af te seggen / mits sy verschey-
 den / soo groote als klepne van dese Hoorn-
 en / van daer gebracht hebben / en noch
 jaerlijcks doen / vinden die veeltijts aen
 de stranden / somtijts alleen / somtijts
 met de hoofden en getaenten daer aen /
 en oock wel stucken die afgebroken zijn;
 want in de Zee onder den woesten kou-
 den Noord-pool / tusschen 60 en 80 gra-
 den ontrent Islandt / Groenlandt en
 Spitsbergen / vindt men de grootste Vis-
 schen / die tot noch toe bekent zijn. En
 om weerom tot onsen Eenhoorn te ko-
 men / sullen wy verhalen / 't geen secker
 Schip / ter Walvisch-vangst uytgeba-
 ren / ontrent lan-meyen Eplandt op die
 gewesten ontmoet is.

In 't jaer 1648. den 3. Junij / Schip-
 per Douwe Iansz van Staveren / ko-
 mende met sijn Schip ontrent 10. mijl
 Zuid-oost van lan-mayen Eplandt /
 sach den Commandeur ontrent Oost
 Zuid-Ooster Son pets in Zee drijven /
 't welck sy eerst voor een Walvisch aen-
 sagen / en daer nae voor een stinckende
 kreng; en tijdt zijnde dat de kock schaf-
 sen sou / seyden sy dat het een doode Visch
 was die gelijcks water droef; hier ober
 de Sloep uytsettende / en daer by komen-
 de / riep men dat het een Eenhoorn was /
 dat men niet gelooben wilden / voor hy
 aen 't Schips boort gebracht wieret; sy
 hebben hem aen drie stucken obergehijft.
 Den Hoorn was ontrent anderhalf elle
 langh / de Visch ongeveer drie vadem /
 en twee dick; Onder den buyk was hy
 opgegeten / de kop moesten sy met Bij-
 len aen stucken houwen: Het eng-been
 liep

liep heel nae de staert toe / de staert was
 oock been en met leden / elck lidt een
 voet langh; Sy kregender een karteel
 Speck van: De kop was by na als
 een Karpers kop / hy had geen kornen /
 sijn beek ging omtrent een duym breedt
 beneeden den Hoozn / sijn huyt was
 swart / en onghaveer een halve duym
 dick / en dan noch s'woort als een Derc-
 ken. Hy bloede als een beest dat geslacht
 wordt; had aen elcke zijde een vin / om-
 trent een voet lang / de staert was om-
 trent so groot als een halve Conneboep;
 aen 't rug-been waren ribben / ongeveer
 een half voet lang / 't ander was ront /
 en soo dick / als men met twee handen
 om vaten kan.

De schepen / die vooz de Groenlantse
 Compagnie van Amsterdam jaerlijcks
 ter Walvisch-vangst vaten brengen
 desen Hoozn soo nu en dan oock mede /
 als onder andere geschiet is over 10. ja-
 ren / dat sy van daer een Hoozn broch-
 ten / daer noch het bovenste gedeelte van
 den kop aen vast was / met een deel
 visch / speck / bel en s'woort daer aen /
 soo als sy den kop van den romp (die sy
 aen strandt al half vergaen bonden) af-
 ghehouden hadden: Dese Hoozn met
 het Hoost is vooz de Koningin van
 Sweden gekoft / en daer gesonden; den
 Hoozn is soo helder / schoon en wit als
 Woi; / is lang 4 voet en 9 duym; het
 beekeneel daer aen 1 voet en 10 duym.
 De Hoozn is recht / aen't Hoost dick /
 na vooren spits en scharp uytlopende
 als een naelde / met geestige kerwen / al
 schuyngs rontom drapende / die na voren
 toe al stamwer en klepnder wordende /
 in 't spits epude te niet loopen. Is wit
 van koleur / doch metter tijdt wordense
 van buyten wat geelachtigh / ende dooz
 wijben of handelen / glat als men van
 alle been en p'woiz oock siet.

Anno 1271. is dooz eenen sterc ken
 Doord oosten wint / een ongetmete groot
 te menichte is met Beeden ende hout
 wech ghedreven geworden / waer over

men presumeer de dat de West-zijde van
 Groenlant het geheele Groenlant niet
 waer / maer dat het sich ver na't Noord-
 westen uyt streckte / waer ober sommige
 van Islandt met Scheepen hun Keyz
 daer na toe aenstelden / maer hebben
 niet-met allen gebonden. De Konin-
 ghen van Denemarcken ende Noorwe-
 gen / hebben oock menigen Keyz schepen
 daer na toe uyt gerust: maer hebben
 niet meer op gedaen dan die van Islandt.
 De oorsaeck van dese wtrustingen waer
 anders niet / dan dat men presumeerde
 dat op de selve plaetsen / Goudt / Sil-
 ver ende Gesteente was te vinden / dat
 eertijds sommighe Schippers groote
 schatten daer hebben van daen ghe-
 haect / ende dat oock / ten tijde van Ko-
 ningh Olaus Pius, sommighe Islandtse
 schippers om daer henen te varen heb-
 ben onderstaen / ende zijn eyndelijken
 dooz omweer in een slechte Haven geko-
 men / en zijn aldaer aen Landt getre-
 den / ende hebben aldaer gebonden som-
 mighe slechte klepne Hutkens / half in
 de Werde ghegraben / ende hebben daer
 by sien legghen veel blinckende steenen /
 daer van sy soo veel mede namen als sy
 konden draghen / om daer mede weder-
 om in hun schip te gaen / maer daer
 quam terstont een menigte affschuwelij-
 ke Wilde menschen / gewapent inet Slin-
 gers / Bogen ende Pijlen / by him heb-
 bende seer groote Honden / die een van
 het Scheeps-volck verraste / dien sy in't
 gesichte van de andere maets verscheur-
 de. Daer na zijn sy weder na Landt ge-
 gaen / en vonden een Man / Woutu en
 kindt in haer Spelonckie sitten / van ge-
 daente seer wonderlijck: wy sprac-
 ken haer aen: maer konden niet een
 woort verstaen. Sy sijn buyle en stinc-
 kende Menschenen / wret en stuers van
 gedaente / eten wernigh gekoochte kost /
 haer klederen sijn Dellen van beesten / het
 Landt is woest en steenachtigh. Groen-
 landt / soo ons geoeffende Stierlieden be-
 recht hebben / is van Noordstadt Sun-
 duur

duur in Noozwegen recht na 't Westen op den Horifondt aen.

De Vaert na Groenlandt is t' allen tijden vooz perijckelens gehouden.

Nota. Daer was op Islandt / in een Klooster / Helgafiel genaemt / een Monnick / die blindt was gelaten. d' Overse van 't Klooster had d' inkomst daer aften dienst van de Koningh aengewend. Dese Monnick die daer heer armelijck leefde / was in Groenlandt geboren. Hy had een donckere verwe / maer was blyde van wesen. De Stedehouder van de Koningh versocht dat men dese blinde Monnick vooz hem sou bzingen / om uyt hem yetz seckerz van de staet van Groenlandt te vernemen. Hy septe dat in Groenlant een Klooster van S. Thomas was / daer in men hem toen hy noch jongh was / gesteecken had: dat hy dertigh jaren oudt zijnde / van de Bisschop van Groenlandt daer uytge-

haelt was / om met hem naer Noozwegen tot Bidrosien by d' Aertsbisschop / onder de welck oock de Bisschoppen van Islandt stonden te baren / ende dat men hem in zyn wederkomst / in dit Klooster van de Bisschop / die in Groenlandt geboren was / gelaten had: 't welck gelijck hy septe / in 't jaer 1446. gebeurt was. Hy septe dat Groenlandt dus genoemt wiert / om dat het daer nimmer groen wort / en dat 'er uytgenomen in de maenden van Junius / Julius en Augustus / so groote koude het gehele jaer deur is / dat sy hoerwel met vellen bekleet / niet of seer qualijck / konden warm worden. Hy septe oock datse t' hups ronde houten hadden / die sy met hun voeten bewegen / en dus de warmte kregen: dat Groenlant oberbloet van Disschen had / dat 'er Beeren / witte Dossen / Eenhoorens ende Dwerghen ware: dat 'er geen dach is / dat als de Son in de Dirsch haer loop heeft.

Hier volgen verscheyde Vreemdigheden van Beesten, Vogelen, Visschen en Zee-Monsters, oock wonderlijcke Geschiedenissen, &c.

Van de listige belagingh der Beeren.

De Beeren mercken heel sorghvuldighlijck op de plaetsen / daer de Hertzen hun deurtocht hebben / en voornamelijck de

Beerinnen / die jongen hebben: want sy niet so seer dooz honger geparst / als wel bevrceest van hun jongen berooft te sullen worden / zijn gewendt tegen alle dieren / die hen voorkomen / te worden; vermits het

het wyfje door dusdanigh gewelt geterget verre het mannetje in sterckheyt / listen en belaginghen overtreft / om 't geen / dat haer ontroof is / te wyeecken. Want de Beerin verschuypt sich tusschen de dicke tacken der boomen / en in de dicke hagen. Indien een Hert / op de roem van sijn hoozen / kracht van sijn reuck / of op de geswinthepdt van sijn loop betrouwende / de Beerin onboosachtighlyck nadert / so werpt sy sich terstont op hem / om hem te verwoegen. En hoewel het Hert sijn eerste tegentweer en behoudenis in sijn hoozen stelt / soo wort het echter door de last en knobbeligheyt van de Beerin vermoept / ende door des selfs woede so gedruckt / op dat het van sijn krachten ontbloot / neer sou storten / en sijn leven eyndighen / om verstonde te worden. Sy keert sich oock tegen de gehoornde Stier / en de selve list gebruykende / werpt sich plotselinghs op des selfs rugh. De Stier pooght ondertusschen sich met sijn hoozen te verlossen / om de Beerin van hem te drijven. Maer de Beerin vat met haer klaeuwten de hoozen en schouderg van de Stier / die door de last en swaerheyt gedruckt / neerstort / om gedoot te worden. De Beerin / de Stier gelijck een pack / op haer schouderg genomen hebbende / loopt op haer twee beenen in de schuythoecken der bosschen / om die te eten. Maer als in den des Winters teghen haer op de jacht gaet / so kan sy / door de Honden / of door haer voetstappen in 't sneeu verraden / niet lichtelijck wegh raecken / vermits de Jaghers van alle zyden op haer toeschieten. Op de dertighste dagh na haer paringh werpt sy gewoonlyck vyf of meer jongen / een wepnigh grooter dan mynsen / wanstaltigh / wit van bleesch / sonder rogen / sonder haz / schoon de klaeuwten sich een wepnigh vertoonen. Maer de moeder / haer jongen lickende / geeft hen allenghs gedaente. De menschen sien oock niets minder / dan een Beerin baren. Want de mannetjes

verschuylen sich veertigh dagen langh / en de wyfjes verbergen sich geheele vier maenden. Indien sy geen holen hebben / soo maecten sy van de tacken en klepneboontjes / die sy vergaderen / wooningen / daer geen regen deur kan komen / en die met sacht loof en mosch gebloert zijn. Sy worden seuen dagen langh van een sware slaep gedruckt / jae sodanigh / dat sy naeuwelijck met wonden opgeweckt kommen worden. Sy worden dan seer bet / voornamelijck door 't gestuygh van hun rechte poot. Sy warmen hun jongen / als sy koude hebben / met hen aen hun borst te drucken / en dic gelijck de vogelen hun eperen.

Van de geswintheyt der Beeren.

MEn vindt noch een ander schouwspel / namelijck dat de Beeren / gevangen sijnde / te scheep gevoert worden / en met op- en af- klimmen langs de touwen aengename oeffeningen vertoonen / die somtijds oock nut zijn / ten opsicht van d' onverwachte uytgangh der dingen. Want de Historien der Landtschappen verhalen dat secker man door dese middel van een zee-roovert / sijn bypandt / verlost wiert : vermits de roovert in 't aen vangen van sijn booshepdt verschyckt wiert / om dat hy van verre menschen (gelijck hy meende) tot beschermingh van 't schip / gelijck de gewoonte is / uyt de mast langhs de touwen op- en af klimmen sagh. De genen die hy sagh / waren geen anderen / dan jonge Beeren / die in de touwen speelden. Wonders 't is noch een aenghenamer schouw spel dat hen / naer 't water buyten de schepen siende / een groote en wonderlijcke menigte van Zee-kalben boozkomt / die gelijck of het veel Darckens waren / hier ende daer rontom het schip swemmen : in boegen dat sy met lange haken / daer hoeken en touwen aen vast gemaect zijn / van de scheepslieden gevangen worden ; gelijck oock andere beesten / die het gevanghe Zee-

kalf/ 't welck pffelijck tiert/ naer de wijsse van de Darchens / poogen te helpen. Jae men sendt oock de Beeren uyt/ om te swimmen / op dat de Zee-kalven / hier ober verwondert zijnde / van hen gevangen souden worden. Men vanght hen oock op een andere wijsse / namelijk als sy by storm / en donder en bliexen sich hoogh opheffen.

Van de Beeren die Raden draeyen.

Op dat de getemde Beeren / als of sy alleenlijck tot de schoutwspelen be- waert waren / de spijs niet onnuttelijck souden verteeren / so worden sy in de Hobben der groote Heeren tot de raden ge- voeght; jae so dat sy een of twee / of meer aen malkander gekoppelt / het gewicht van 't water / of andere dinghen uyt de

putten souden optwinden. Dit woxt met emmers gedaen / die hier toe passen / en niet alleenlijck groot / maer oock beson- derlijck daer toe geschickt zijn. Sy wor- den tot dit werck niet eygentlijck / maer oock tot het voort-trecken van groote waghens gebruikht: om dat sy groote sterckheyt in hun schouderg / voeten en lendenen hebben. 't Woxt oock niet vreemt geacht / dat sy op hun achterste voeten staende / sacken of hout ter plaetse / daer men 't begeert / dragen of tot wachters in de poorten der groote Heeren geschickt worden / op dat 'er geen schadelijcke beesten in souden komen. Sy spelen / terwyl sy noch kleyn zijn / een wonderlijck spel met de kinderen van 't huys / sonder hen eenigh leedt aen te doen.

Voorbeelden van Menschen die in Wolven, en andere Gestalteniffen ver- andert zijn, en daer na weder in Menschen.

Mer laet ons nu tot de voorbeelden khomen. Seker Edelman / een lan- ge wegh deur 't bosch reyfende / had by sich eenige Boeren van dienstbare staet / die in dese tooberp niet onbedzeben wa- ren / gelijk 'er veel van sodanigen in die gewesten gebonden worden. De dagh gingh ten avondt; en hy moest sich oock bereyden om in 't bosch te vernachten / om dat 'er geen herbergen daer ontrent waren. Sy wierden daer nae van hong- ger en gebreck gedruckt. Een van hen

stelde eyndelijck een spoedige raedt vooz / te weten dat d' anderen sich stil souden houden / en geen gedruys maken / schoon sy nets sagen. Hy seyde dat hy van verre een kudde Schapen sagh weyden / ende dat hy bevoerden sou / dat sy sonder gro- te arbejdt te doen / een daer af souden krijgen / om dat te braden / en te eten. Hy begaf sich daer nae terstont in het duyfere bosch / om van niemant gesien te worden / daer hy vooz die tijt de gestal- te van een mensch in een Wolf verander- de

de / viel hy met groot geweld op de hude
de Schapen in / en een uyt de hoop ge-
ruekt hebbende / vloodt daer mede weer
naer 't bosch / en braght het / een wyl
daer nae aen de wagen / in de gedaente
van een Wolf. Zijn mackerz van dese
roof meewustigh / ontvinghen het niet
grootte blyfchap / en verborzen haer hep-
mekijck in de wagen. Maer de geen / die
sich in een Wolf verandert had / keerde
weer naer 't Bosch / ende nam weer de
menschelijcke gedaente aen. Daer ge-
beurde oock in Lijflandt / wepnigh jaren
geleden / tusschen de Gemalin van seker
Edelman / en zijn knecht (die sy daer in
grooter getal hebben / dan in eenigh ge-
west der Christenen) dat sy hier ober ver-
schil hadden of de menschen in Wolven
verandert konden worden. De knecht
hier op uytbarstende / seyde dat hy ter-
stont een boorzbeelt van dese saeck wilde
by brengen / indien men dit aen hem wil-

de veroorzoben. Hy tradt alleen in de
kelder / daer hy in de gedaente van een
Wolf / niet langh daer na uytquam. Hy
wiert terstont van de Honden vervolgt /
die hem ober 't veldt naer 't bosch vlich-
tende / 't ooggh uytbeeten / schoon hy sich
hesteijck verweerde. Hy quam in de
volgende dagh weer by zijn vrouw / ende
had zijn een ooggh verlooren. Epnde-
lijck men bevint oock by varsehe geheu-
genis / dat de Hertogh van Pruffen /
wepnigh geloof aen soodanige tooverpen
gebende / seker man / in dese boof heydt
erbaren / en in handen gesloten / dwongh
dat hy sich in een Wolf veranderen sou ;
't welck oock so geschiet is. Hy beval
daer nae dat men dese met vuur sou ver-
branden / op dat dus danigh een afgode-
ry niet ongesirast soude blyben. Want
soodanighe boofheden worden naer de
Goddelijcke wetten strengheijck ghe-
strast.

Van de natuur der Arenden , en van hun onderscheyt.

Ik verfwijgh dat de Arendt een edele
en roof-gierige voghel / van de scherpe-
heyt sijns gesicht dus genoemt wort / ge-
lijck aen allen bekent is. Maer dewijl
echter in de Noordtsche Landen een seer
grootte oberbloedt / om de menighte der
wilde beesten / gebonden wort / so sal ick

tegenwoordiglijk pets van hun natuure
doch met boozgaende onderscheyt spre-
ken. Daer zijn dan ses soorten van
Arenden.

Booz eerst d' Arendt Herodius / die
oock Giers-balck genoemt wort / een
seer edele vogel onder alle anderen. Hy is
wit-

witachtigh / behalven aen de borst ende bleugelen / daer hy klarelijck een Hemelsche verwe heeft. Hy is so sterck / dat hy uytgesonden om vier of vijf Kranen / of andere vogelen / die in de lucht bliegen / te vanghen / niet af-laet van zijn roof te vervolgen / tot dat hy hen alle / d'een nae d' ander / ter aerden heeft gewoopen / om van de Hondt / hier toe onderwesen / gerooft te worden. Dese Gierbalck sal / schoon weer-roepen zijnde / van gram-schap niet neerstrijcken / tot dat hy de geen / die 't ontkomen was / gerooft heeft. Sy hebben noopt meer dan een Jongh.

De tweede slaghe nae desen is noch edelder / om dat hy jonghen hebbende / voornamelijck Gansen / Swanen / Konynnen en Hasen rooft. Hy is niet soo groot als de Gierbalck / gespickelt van berwe / met witte ende asch-graenwe schachten / die dewe malkanderen vermengt zijn / en met witte schachten op de staert.

De derde soort heeft haer verblijf in de afgehoutwe boomen / daer af sy oock de benamingh ontfangen heeft. Hy is asch-berwigh van berwe / ende verjaeght de Eyndvogels en Gansen / en is in de menighe en stoutheyt minder / dan de vooz-verhaelde soorten.

De vierde soort / die veel visch eet / is verscheyden op de huyck / wit en swart op de rughe / en heeft swarte plecken aen de krop. Hy heeft een ganse voet / om te swimmen / en aen d' andere scherpe nagelen om te rooben. Hy sit op de boomen / en belaeght over de vloeden de visschen / van de welcke groote overbloedt in de Noordtsche wateren is.

De vijfde soort is kleyn / verschepde van berwe / maer schlander van vernuft. Want hy de beenen om hoogh gedraghen hebbende / keert sich naer een steen / om die te breecken / en het mergh daer uyt te suppen.

De seste soort is wit / en leeft van de vanght der Hasen / Konynnen / Warg-

kens / Katten / Dossen en dierghelijcke beesten. d'Arent bemint sijn jongen soo hoogh / dat hy gelijck een schilt / om hen te beschutten / sich vooz de pijlen der schutters bloot stelt.

Van d' eygenschap der Arenden, en van hun teelingh.

Alderhande slaghe van Arenden hebben dese eygenschap / dat sy hun eperen in vellen van Dossen of Hasen / die sy by gebal vinden / of die sy hen afstrecken / en in hun nesten brengen / legghen en bewinden / om daer in door de warmte van de Son ghevoet te worden. Want sy kunnen niet altijdt op hun nesten bli-ven / en op hun eperen sitten ; vermits hy klauwen so krom souden groepen / dat sy onbequaem tot rooben souden worden. Sy betoonen echter groote sooghvuldigheyt in 't op-queecken van hun jonghen / met hen visschen / vogelen en Hasen tot hun spijs toe te brengen. De schalcke Jagers / dit bespeurende / klimmen aen de nesten / en binden d'aers-der jongen met een bandt toe / op dat sy door 't eten letsel souden krijgen. d'ouden dan heel sooghvuldigh tot hun jongen zijnde / om hen van hun sieckte te verlossen / brengen alderhande wilde beesten / die sy in de lucht / op 't landt / en in de zee kunnen krijgen / in hun nesten / op dat sy hen door verschepde Genees-middelen / op besondere wijsen ingenomen en genutticht / souden genesen. Sy brengen hier toe by malkander een groote overbloedt van alderhande spissen / die van de vogelaers wegh-gehaelt / gegeten of verkocht worden. Sy doen dit niet alleenlijck bupen schade / maer strijcken oock groote winst daer af : vermits sy somtijts Hasen / Koz-hoenders / Gansen / Eyndvogels / Snoecken en groote visschen vinden / die veel guldens waerdigh zijnde / sy tot spijs van hun hups gebruycken / of heel dier verkoopen. Jaemen bebindt dat een vogelaer somtijds met d' inkomst van twee jonghen meer winst

winst doet / dan een landtboutwer met twee bupckweeren landts. Doch sy om de jonghen niet van hongher te laten sterben/ doen d' aers weer los/ en geben aen hen/ die van hongher quijnen/ en by nae bupten adem zijn / de spijs / die voor hen leght / ende binden hen dan achter weer toe/ en doen dit so langh/ als de natuur sulcks verdraghen kan. Want de Arent is so edelmoedigh van geest / dat hy zijn epge jongen niet verlaet voor dat sy de kost voor hen selven konnen krijgen / en hen geen verrotte en verdoede / maer goede en varsche spijs voorgestelt. d' Arent is oock so edel van natuur / dat hy wel magh lijden dat andere voghelen met hun voedtsel nemen. Maer als hy gebreck van spijs heeft / soo bat hy een van hen/ die hy verslindt. Dit is d' oorsaeck van dat de schachten van d' Arent in Pijstkokers / Pijlen en andere dingen gesceken/ de schachten der andere vogelen / en voornamelijk van de Gansen /

verteeren. Wyders d' andere vogelen / d' Arent gesien hebbende / worden in die dagh so van schzick ingenomen/ dat sy schoon van hongher geparst / niet ett darren upt komen/ om aers te soecken.

Van de Pacuwen.

In Oost-Godtlant / West-Godtlant en Sweden worden veel Paenwen voort-gebracht / en met groote naerstigheid opgequeecht : ja sodanigh dat men hen in d' eerste dagen garstemeel/ gelijk pillen gemaecht/ te eten geeft. Daer nae spijst men hen met varsche koes / wyt de melck gedruyt / want het wuy is hen schadelijk. Daer na worden sy vijftiendertig dagen oudt zijnde / met heele garst gewoet / en eyndelijk in de ope ackers en landen geset/ daer sy door een ingebingh van de natuur / sich selven ruymer konnen voeden / voornamelijk ter plaets / daer de Bossen geen toegangh tot hen hebben.

Van de wonderlijcke Harpenaer in de swarte Vloedt, by Finlandt.

Men siet in dese bloedt somtijds de beeltenis als van een spelende Harpenaer ; 't welck een wonderlijk voorttecken is : te weten dat de Burgtbooght of Overste wel haest sal sterben / of dat de schilt-wacht/ die versumpelijck/ of in slaep gebonden is/ naer de wetten van de

oorlogh/ van de minn getwoopen sal worden/ om dus de geest te geben. Dit water is ondertusschen nimmer by van spoken en gedrochten/ die daer t' alle tijden verschijnen. Men hoort daer oock het geluyt van sluyten/ en de klanck van bellen langhs d' oever van de zee.

Beschrijvingh van de
Verhael van drie verscheyde Zee-Monsters.

In de *Nederlandse Chronick* wordt verhaeldt / dat men eertijds drie groote schrikkelijcke Zee-monsters gesien heeft / het eerste is van de *Noormannen* ghe-naemt / *Halkitramb*, sich begebende met het halve lijf uyt de Zee / zijnde van gestalte gelijk een man tot aen het middel-lijf / met *Oogen* / *Neus* / het hooft zijnde hooghe ende spits ; hebbende breede Schouderen / ende twee Armen voor stomp sonder *Handen* / men heeft het noyt heerder dan aen het middel-lijf kommen sien / sijn gedaente waer als *Is* / soo dickmaalen sich dit *Monster* liet sien / had men ontweer te verwachten. Het tweede *Monster* noemden se *Margugweer*, zijnde tot op het halve lijf gelijk een *Woutw* / met *Boxten* / lanck *Hapz* / heeft voor aen de *Armen* vingheren / zijnde aen malkanderen gespaant gelijk een *Gansen* voet / men heeft somtijds gesien dat sy *Visschen* in de *Handen* gehadt ende verslonden heeft. Het derde Zee-monster noemden se *Gafgierdinger*, zijnde egentlijk geen Zee-monster / maer drie groote *Baeren* / zijnde gelijk door ontweer opgeworvene Zee-bergen. De *Schepen* die tusschen desen *Triangel* in komen / blijben in 't gemeen alle / soo

dat weynigh daer van ontkomen. Dit nu genoemde Zee-monster ontfaet uyt *Wervel* winden / die de schepen omcirkelen en verslinden. Het voorz. *Boeck* verhaelt oock van *Is*-schotsen zijnde gesoymeert als beelden van breemde gestaltenisse / ende traedt oock den geenen die nae *Groenlandt* willen varen / hun nae 't *Zuydt*-westen te keeren / eer sy aen het *Landt* trachten te komen ; alsoo noch diep in de *Somer* *Is* op de Zee drijft.

Van verscheyde soorten van *Visschen*.

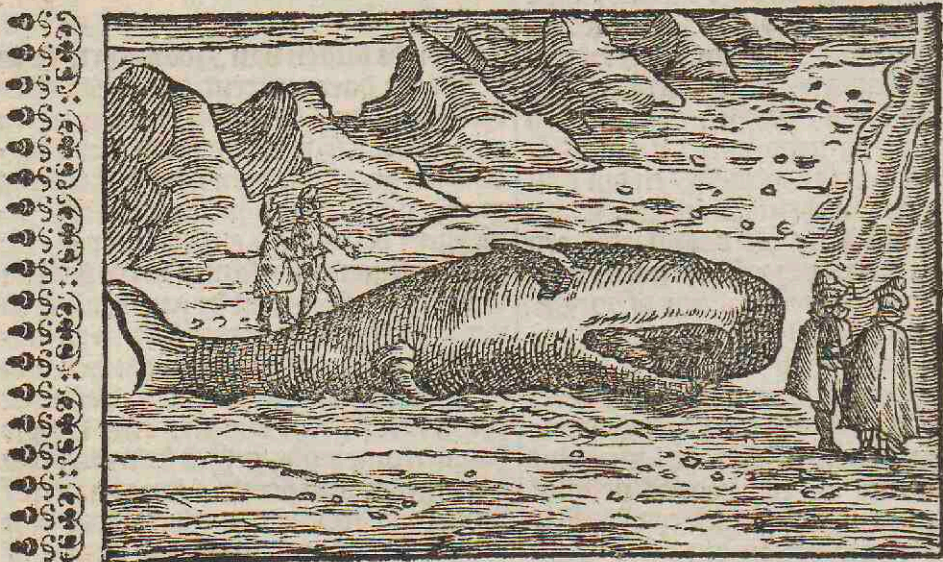
DE verscheyde en ongelijke gedaenten der *visschen* wijssen aen dat 'er rontom aen de *Noordtse* stranden een wonderlijcke menighte van verscheyde soorten van *visschen* gevonden wort ; welckers gebzupck / namen / natuur en eysenschappen niet by de *Wijss* begeerigen / of by eenige andere volcken te vinden zijn. Gelijk een sekere gedaente van een *visch* / niet grooter dan de *palm* van een *hand* / die een hooft gelijk een *Paes* / en scherpe *Dinnen* op de *rugh* heeft / en alle *visschen* / schoon groot zijnde / door sijn aenschouwingh alleen verschrickt / en de vlucht doet kiezen. Men vindt daer

daer oock visschen / die een scherpe rugh hebben / gelijk een saegh / en die met hun scherpe Binnen / en bitse tanden / daer mede sy indringen / als sy schade willen doen / alle andere visschen beschadigen. Dese twee soorten / als roovers der wateren en visschen / worden als men hen vanght / wegh-gevoeren / vermits sy om hun pennen en prikkels / en om hun onsmakelijck boedtsel ommit zijn. Daer zijn oock visschen / die voortwaerts een hoorn aen 't hooft draghen / ghelijck de groote schepen / een galjoen of boegspriet voeren. Dese hebben de mond aen de buick / zijn mager en onsmakelijck / nyt oorsaeck van de magerheyt van hun lichaem / daer sy met andere visschen te vervolgen / in vallen. Wyders men vint daer visschen / die een booghs gestalte hebben / en van hooft gelijk een Buffel / en van gedaente gelijk een ysere Pantoffel zijn. Dese worden ghemeeenelijck tot spijs gebruyckt / en gevangen zijnde / tot leekerny / en onder de smakelijckste visschen gestelt. Maer de visschen die voort de lekkerste geacht worden / zijn voort eerst de visch / Araneus of Spinkop genoemd / die scherpe binnen aen de zyden heeft / en daer mee de geenen steecht / die by hem komen. Hy heeft oock hooge pennen op sijn rugh / daer mee hy aen de anderen hinderlijck is. d' Auiger goede en witte visch hebbende / is ront en langwerpig / en soet van smaeck. De bracsamen zijn vette en breede visschen / een of twee voeten langh. De Borbochen zijn Wibier-visschen / die sich in de Meyren onthouden / korter dan Ael of Palingh / maer groot van buick / die gewonelijck in de diepte blijven / behalven des Winters / als sy onder 't Is (gelijck hier voort verhaelt is) met een hamer verdooft / en dus gevanghen worden. Sy hebben soete visch / een slijm-achtigh vel / dat niet dick is / en een groote ronde en soete lever. Hy de twaelf jaren out zijnde / wort seer groot / en vannaem verwisselende / wort Sonne-visch genoemd.

Van de schrickelijcke Gedrochten , die haer aen de Kusten van Noorweghen onthouden.

AEn de kusten van Noorwegen / en in de zee daer omtrent / zijn gedrochtelijcke visschen / die onbekent van naem zijn / schoon sy van 't geslacht der Walvisschen geacht worden / die so haest als men hen siet / hun wzeetheyt en schrickelijckheyt vertoonen / en in de geenen / die hen aenschoutwen / schrick veroorsaken : want sy ontfleeken in de geenen / die hem langh aensien / een groote schrick en verbaestheyt. Want sy zijn schrickelijck van gedaente / vierkant van hooft / van alle zyden met scherpe binnen / ende langhe hoornen omringht / gelijk de wortel van een afgehoutwen boom. Sy zijn tien of twaelf ellebooghen langh / swart van verwe / seer groot van oogen / en acht of tien elleboogen dick. Hun oogh-appels zijn een elleboogh groot / root ende geblamt van verwe / die in de duystere tijden / in de golven aen de visschers / gelijk een ontfleekte blam vpers verschijnt. Dese visschen hebben hanz / gelijk Gause veeren / dat langh en dick is / en als een haert neerwaerts hanght. Het oberige van het lichaem is naer de groothepdt van 't hooft / dat vierkant is / seer kleyn / vermits het niet boven veertien of vijftien elleboogen langh is. Een van dese schrickelijcke beesten kan lichtelijck veel en groote schepen / die met kloeke bootsgezellen versien zijn / omwerpen / of doen sincken. De lange en vermaerde brief van Erick Falchendorff / Aertsbisschop van de Kerck van Nidrosien / (die de Hooft-stadt van 't geheele Koninckrijck van Noorwegen is) aen Leo de thijnde / omtrent in 't jaer vijftien hondert en twintigh gesonden / geeft een heerlijcke getuygenis van dese wonderlijcke nieuwicheyt. Aen dese brief was noch geboeght een schrickelijck hooft van seker ander gedrocht / dat gesouten was.

Beschrijvingh van de
Van de Gedaente der Walvisschen, en hare Namen, en hoe
deselve in Zee gevangen worden

Onder de Walvisschen wordt de gee-
One/ die Grandbay genoemt is/ meest
lagen gelepdt/ also die wegens groote en
vettigheyt de meeste Speck en Craen
uyt-levert/ en is oock wegens sijn dom-
micheydt op het best te vangen: want
dit Dier is so dom/ als het groot en sterk
is. De derde part van sijn lichaem is by
na Hoofst: heeft midden in 't hoofst kleyne
ooghen/ sijn niet grooter dan Ossen-oo-
gen/ en d'Oog-appel is niet grooter dan
een Erwet/ de ooren sijn twee gaten/ so
kleyn dat men die nauwelicks vinden/
en een stroos daer in steken kan/ van bin-
nen in 't hoofst zijns wijder/ en als ooren
geformiert/ maer hy hoort evenwel heel
gairw en scherp. Boven op het hoofst
heeft hy twee gaten of pijpen/ daer dooz
ordinaris de lucht uyt en in gaet/ en het
water/ het welck dit Monster dooz aen-
trecken des adems/ in sijn keel heeft ge-
trocken/ wederom in groote menigthe
en gewelt seer hoogh in de lucht uytge-
spat wort. Heeft inde mont een tongh/
langh 18 voet/ en breed 10 voet: weeght
6000. pont als die op het landt leyt/ soo
kan geen man daer over heen sien: leydt

in sijn muyl in een sacht bedt van Hayz/
gelijck Paerts-hayz/ het welck aen de
Walijnen of kneven vast hanght: dese
Walijnen sijn van binnen in den mont
ontrent 800. stukks/ kleyn en groot/
boven op beide zijden sijn de breede en
dicke/ ende onder de dunne/ die vooz smal
te samen loopen/ ende daer op soude
anders de tong leggen/ als op een scherp
mes of swaerd/ soo het Hayz niet over
dese scherpe Walijnen lagh/ en also vooz
de tongh soo een sacht bedt maecte.
Hy heeft in de muyl geen tanden: men
vint in sijn lijf niet dan sommige handen
vol Zee-spinnekoppen/ en soo wat zee-
mos/ 't welck uyt/ de gront van de Zee
komt; en is te gelooven dat dit Mon-
ster sich van het eene noch van 't ander
onderhout/ als maer alleen van 't Zee-
water/ 't welck oock dese Spinnekop-
pen en mos vooz brenghet. Het is een
goet teken van veel Walvisch-vanght/
daer veel van dit ongedierte gesien wort/
want de Walvisschen daer geerne on-
trent haer verhouden/ en de Zee is som-
tijts soo vol van dit buyle tupgh dat het
weermelt. Sijn muyl kan by 4. à 5. va-
dens/

demſ wijf op ſpalcken / loopt voor niet ſpits toe / maer niet dicke bzeede lippen / die wel 6000 pont wegen. Zijn geſtaltenis is by nae van fatſoen als een paerts-kop / voor ſeer dick en bzeedt / loopt al van langer-handt ſmal toe / tot aen den ſteert / niet gelijk andere Wiſſchen ſcherp toe loopen / de Winnen yder ontrent een vaem langh zijnde / ſtaen op beyde zijden uyt / dien beweeght hy in 't ſwemmen met op en neer te ſlaen / ſchiet dan alſoo voort gelijk een pijl : de Staert is aen 't eyn ontrent 27 voet bzeet ende 1. ofte 2 voet dick van ſtercke binnen / kan daer mede groote kracht doen / en ſijn gantsche ſterckte beſtaet oock daer in. Het mannekens geboortſ-lid ſtaet van buyten als een vier-voetigh gedierte : de pees daer van is van ſommige ontrent 14 voet langh / en ontrent op het dickſte twee ſpamen dick. Het Wiſſken is ordinariſ veel grooter als het Manneken / en dies geboortſ-lid ſtaet ontrent de boſt : draeght / op een reys maer een Jongh / 't welck ſijn moeder ober al nae ſwemt / en aen de boſten ſuyght / want de wiſſkens twee boſten of mammen hebben. De langhte van een Walviſch is ſeer verſchepden / aen elke zijde heeft hy een vinne een vaem langh / en een halve hzeet : ſijn dicke is ontrent 8 vadern. In de Zee heeft hy onder de Wiſſchen een byandt / van een Wiſſch genaemt Din-biſch ofte Sward-biſch : deſe biſch is ontrent 7 oft 8 voet langh / ſeer ſterck na ſijn groote / en is niet wel te vangen : want hoe toel men ſulck een Wiſſch een pijl in 't lijf heeft geſchoten / ſoo is hy ebentwel ſoo ſnel onder water voort geſchoten / en de Boot alſa vermede geſleept / dat men ten laetſten de Vijn heeft moeten afkappen / ende hem laten door gaen. Door deſe Wiſſchen ſijn de Walbiſſchen heel verbaert / want ſy komen niet menighte om een Walbiſch om ſwermen en beſozmen / en trecken hem 't eene Hayz voor en 't an-

der na uyt de binnen en ſteert / die ondertuſſchen met macht ſlaet / en als een pijl voort ſchiet. Als ſy hem nu alle vinnen uyt getrocken hebben / ende alſo van ſijn ſterckte berooft / ſoo kruppen ſy hem in den muyl / eten daer ſijn tongh uyt : en men vint ſomtydts veel ſulcke Walbiſſchen doot op 't water in Zee drijven / dien de tongh uyt gegeten zijn van de Din-biſſchen.

Van de ſtrijdt van de Walviſch teghen de Orcke.

De Walviſch hoewel ſeer groot / te weten hondert of drie hondert voeten langh / ende ſeer groef en dick van lichaem / heeft echter tot byandt d' Orcke / die kleynder van lijf / maer door zijn geſwintheyt / ſoo in 't ſpringhen / als in 't aenballen / woeder is. d' Orcke heeft de gedaente van een omgekeerde ſcheepshiel / en toezede tanden / daer mee hy / als met haeckien / de geheyme deelen van de Walviſch / en zijn buick open ſcheurt / of geſwindelijck / met ſijn gepende rugh / onder 't weeck van ſijn lichaem deure ſwemt / en hem ſo langh plaeght / tot dat hy naer de gront / of naer de ſtrand ſchiet. Want deſe Walviſch door de ſware laſt van ſijn lichaem langhſaem in ſich te buigen / en onbequaem om de liſtige Orcke teghen te ſtaen / ſielt ſijn eenige behoudenis in de vlucht / ſchoon hy niet ſo ſnellijck kan vluchten / om dat dit plompe beest / door ſijn gewicht beſaſt / een leydtſman behoeft / om de drooghte en gebarelijckheden te ſchutwen.

Van veelderhande Walviſſchen.

MEn vindt veelderhande Walviſſchen ; want eenigen zijn harrigh en boſteligh ; en deſen zijn vier bunderen groot : een bunder heeft in de lanckheyt twee hondert en veertigh / en in de bzeete hondert en twintigh voeten. Eenigen zijn hael en glat van vel / ende deſe zijn kleynder / en worden in de Weſterſche en Noordtsche Zee gevanghen. Eenighe heb-

hebben een mondt/ met tanden beset/die seer langh is/te weten twaelf of veertien voeten/ en ses of acht tanden/die acht of twaelf voeten langh zijn. Twee Honts-tanden zijn echter langer dan d' anderen onder gelijk een hoozn en als de tanden van een wildt Swijn / of van een Elefant. Dit geslacht van Walvisschen heeft een mondt / die bequaem tot eten is. Hy heeft weyde oogen/ die soo groot zijn / dat in peder's rondte vijftien mannen kunnen sitten/ ja somtijds twintig of meer/ naer de grootheyt van de Walvisch / die boven peder oogh twee hondert en vijftigh hooznen van ses of seiven voeten langh heeft/ die so hart als hoozn zijn / tot een felle of sachte / voozwaertsche of achterwaertsche bewegingh en verluchtingh. Dese hooznen hanghen aen malkanderen/tot beschermingh der ooghen in 't onweer / of als hy van een vandelijcke visch aengetast wort. 't Is geen wonder dat hy soo veel hooznen heeft/ schoon sy lastigh aen hem zijn/ dewijl 'er tusschen d' oogen in 't voorhoofst een ruynte van vijftien / twintigh of meer voeten is. Wy sullen hier nae aenwijssen hoe groot of langh sijn ribben en beenen sijn/ of tot welck gebuyck sy be-waert en vorderlijck kunnen wesen / gelijk oock de huydt/ het vleesch/en 't vet.

Van de groote liefde van de Walvisch tot sijn Jongen.

De Walvisschen geen neusgaten hebbende / ademen deur pijpen / 't welck in weynigh Dieren gevonden wort. Sy draghen hun jonghen / als sy swack en maghteloos sijn / ende nemen hen/ kleyn zijnde/ in de mont. Sy doen desgelijcks/ als 'er strom voozhanden is/ ende spulwen hen naer 't onweer weder upt. Als de jonghen/ door gebreck van water belet worden / de moeder te volgen/ so schiet de moeder / haer mont vol waters genomen hebbende/ dese vocht / gelijk een bloedt naer hen/ om hen op't landt belemmert / dus te verlossen. De

moeder verselt hen noch langh/ oock als sy groot geworden sijn: want sy schieten met 'er haest op / en groepen geheele tien jaren langh.

Van 't zaet van de Walvisch, 't welck Amber genoemt wort, en van des selfs Genees-middelen.

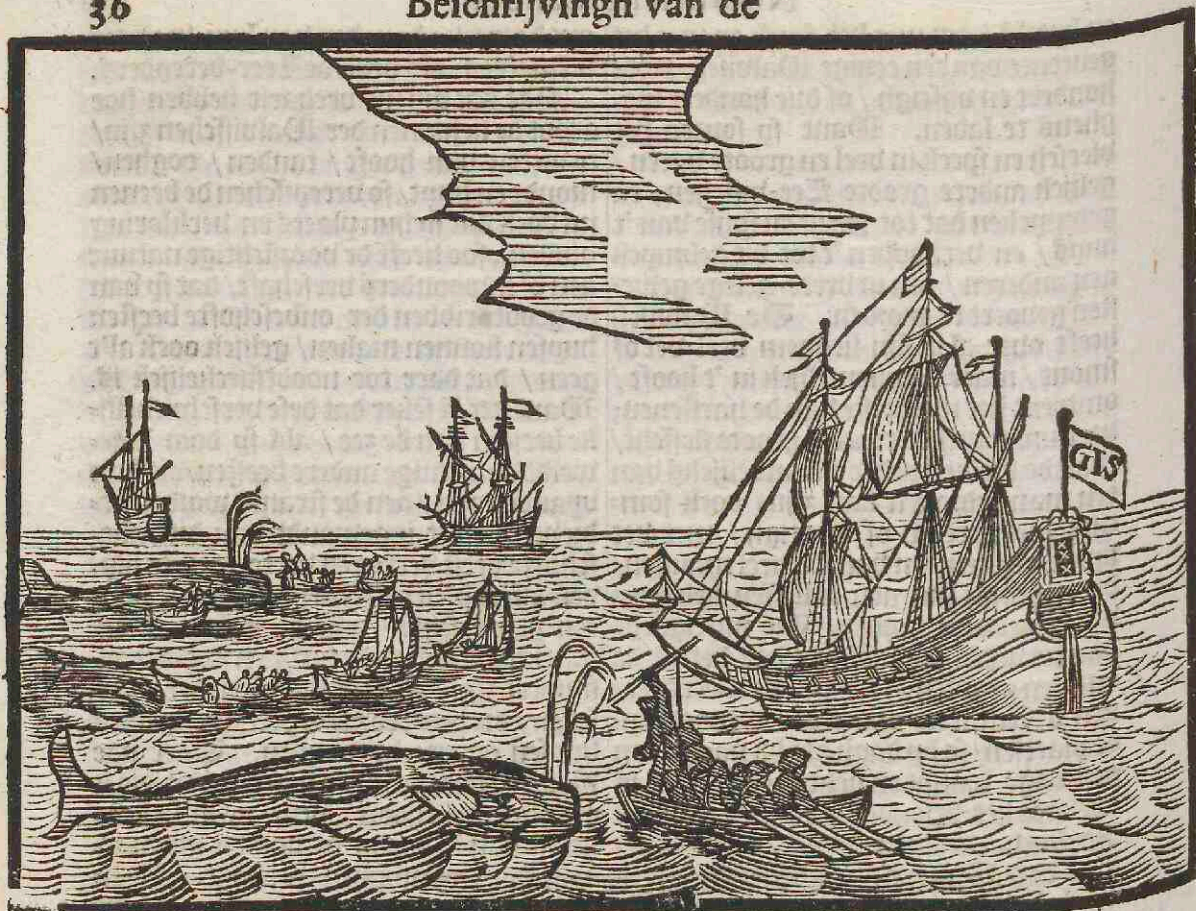
De Walvisch paert met sijn wijfse op een selve wijfse / als de mensch / en laet upt oorsaeck van sijn geswint-heyt in 't paren / veel zaedt ballen / het welck van 't wijfse niet geheel ontfangen kan worden. Het verspreet sich dies halven wijdt over zee in verscheide gedaenten/die de vertoe van Was hebben/doch echter meer naer 't wit treckende / ende vast aen malkander houdende. Het wort (gelijk ick self / in mijn schepingh over de groote Zee gesien heb) met groote naerstigheyt van de scheeps-lieden vergadert / terwijl het op 't water gespreydt leght / om dat aen de Genees-meesters te verkoopen/die het suyperen/ en gesuybert zijnde/ Amber noemen/ en dat als een voozname en kostelijcke balsen/tegen de Aicht en verlammingh gebuycken. Dit Amber is wit/ en indien men 't grijs bevindt/ so is 't beter. Men verbalscht het met stof van Wloë-hout/ met Styrax / Muskus en andere dingen. Maer men bespeurt dit: want het Amber dat verbalscht is/ wort lichtelijck weer tweck / gelijk Was; maer 't oprechte Amber wort niet soo licht murw. Het heeft een versterckende kracht / en is dienstigh teghen de vallende sieckte en slaentueht.

Van 't gebruyck der deelen van de Walvisch.

Als de Walvisschen met groote blijt Aen naerstigheyt van de visschers upt de zee getrokē / of door 't gewelt der winden en stormen/ of door de woede van sodanige visschen / die sich hun vanden betoonen/ aen strandt gedreven sijn/ soo deelen d' inwoonders de roof met hylen en

en bytels / om met het speck en met het geberente van een eenige Walvisch / twee hondert en vijftigh / of drie hondert waghens te laden. Want sy souten het vleesch en speck in beel en groote baten / gelijk andere groote Zee-bisschen / en gebuycken dat tot gerijf en spijse van 't huys / en verkoopen 't tot dit gebuyck aen anderen / om in verre-gelege gewesten geboert te worden. De Walvisch heeft ober al in sijn lichaem veel vet of smout / maer voornemelijck in 't hooft / omtrent het middelste van de harssenen; daer uyt somtijts twaelf groote flessche / (van de welken peder naeuwelijcks van een man gedragen kan zijn) oock somtijts wel dertigh of veertigh / met vet uytgetrocken / en van soo veel mannen / die genoegh hier aen te heffen hebben / wegh-geboert worden. De nuttighent van dit vet is foodanigh / dat het in de lampen gegoten / en alijt vermeerderd / aen d' Nutaren / of aen d' andere gewyde plaetsen / so by dagh als by nacht / een gestadige brandt en licht geeft. Het is oock tot het besonder gebuyck in huys dienstigh / vermits men dat gewooneelijck des Winters / als 'er geheel geen dagh-licht is / tot sijn licht gebuyckt. De kleynste beenen worden / by gebuyck van hout / tot byandingh aen den haert geschickt / gelijk oock de hoofden der andere visschen. Van de huydt der Walvischen maect men goddeis / tassen en zeelen / die langh dueren / en tot het luyden van de kloeken gebuyckt worden. Iae het vel van een Walvisch / gedeelt zijnde / kan veertigh mannen kleeden. De scheeps-lieden gebuycken gewoonelijck sijn vet / om de plancken der schepen daer mee van buyten te smeren / op dat het ys in 't selste van de Winter niet aen de schepen sou blyben hangen / en die te gront doen snicken / of van malkander doen splyten / om dat dit te weegh brenghet dat het water geen vat daer aen heeft. De Wagenaers hebben het oock tot hun gebuyck van noode /

om daer mee de raden van hun wagens te smereen; als oock de Leer-bereyders. Iae dat wy nu verhaelt hebben hoe groot de lichamen der Walvischen zijn / te weten van hooft / tanden / ooghen / mondt en huyt / so bereyffchen de beenen nu oock dat sy hun plaets en verklarung vinden; soo heeft de voorszichtige natuur aen d' inwoonders verschafft / dat sy van de groote ribben der onbeschofte beesten huysen kunnen maken / gelijk oock al't geen / dat daer toe noodtsaechelijck is. Want het is seker dat dese verschickelijck beesten van de zee / als sy dooz 't geweldt van eenige andere beesten / die hun vanden zijn / aen de strandt worden gedreven / en 't ingewandt van dit onbeschofte beest verrot en verteert is / so blyven alleenlijck de beenen / als de kiel van een groot schip / van de welken naemact / als sy van de lucht en reghen gesuybert zijn / dooz de krachten der menschen / die hier toe geroepen zijn / gelijk huysen opgerecht worden. Daer nae worden / dooz de blydt van de geen / die 't gebouw toebehoort / vensters in het opperste van 't dack / of veel en ghemackelijcke wooninghen verdeckt. Men maect de deuren van 't leer van 't selve beest / dat langh te boren tot dit / en tot ander gebuyck af-getrocken / en dooz de selle winden hardt gemaect is. In dese holligheyt / die als een huys opgerecht is / worden besonderlijck kamers en stallen tot de Darckens en andere beesten afgeschut / naer 't gebuyck der andere huysen / die van hout gemaect sijn. Men laet altydt onder de top van dit gebouw een plaets voor de Vanen / die daer voor uytwercken verstrecken / om de menschen by nacht / die daer des Winters alijt duurt / tot wercken op te werken. De genen die onder dese ribben slapen / sien in hun slaep niet anders / dan of sy gedurighlijck in de golven van de zee laghen te dobberen / of in de stormen tot schip-breuck toe in gebaer waren.

Hoe de Walviffchen gevangen worden.

Op de volgende manier worden de Walviffchen gevangen; te weten: So dra men aen landt of op het Schip/ een Walviffch gewaer wort/ soo roepense terftont met drie Sloepen upt/ in elck fijn fex man/ daer onder is een daer toe bestelt/ om den Viffch te raken/ die wort genoemt Harponier/ en dat na de Harpoen ofte Pijl/ daer mede hy de Viffch fchiet: en met dese drie Sloepen roepen fy soo ras als moghelijcken is/ nae den Walviffch toe/ doch met fufche voorzichtigheyt/ datse niet te na by de staert komen: want met dien flaet hy byeffelijcken om: ook moeten fy wanneerse dichtte by komen/ stilletjes roepen/ op dat hy het geraes niet hoorz/ en dan na de gront duyckr: die nu op 't eerste daer by komt/

ende dat hem de Harponier vermoet te raken/ soo smijt hy hem met een Harpoen of Pijl met alle macht in 't lijf/ de selve Pijl is ontrent 3 voet langh/ op beyde leyden met weerhaecken/ op dat die niet weer upt glijt/ achter aen fteecht die in een houten fteel/ vast gemaecht aen een Lijn ontrent 200 badem lang/ in een Vat opdentlijck gelept/ 't welck oock in de Sloep staet; want soo dra dit Monfter geraecht is/ fchiet het met een ongewoone fnelhepdt nae de gront toe/ dat de Lijn loopende langs de rand van de Sloep daer van roockt/ en oock wel byer soude veroorzaken/ fo men niet geduerigh water daer op goot/ by het Vat staet oock een man die geduerig de Lijn voort helpt/ om niet onklaer te raken/

raken / want in sulck gebal moet men de selve ras af kappen / anders soude de Sloep met de menschen 't onderste boben keeren / en soo de eene Lijn niet lang genoegh is / so komen die met de andere Sloep gauw daer by / en knoopen hare Lijn daer dan oock aen ; doch dit soude al niet met allen helpen soo 't niet de natuer van desen Visch soo gelegen waer / dat hy lang onder water konde blijven maer wanneer hy sommighe vamen is om laegh gesoncken / soo moet hy weer na boben om aem te scheppen / dan geeft hy dooz de lucht-pijpen sulken vzeesselijk geluyt van hem / dat men het wel een halve mijl veer kan hooren / maer doch d'eene giert harder dan d'ander / so vzeet hy weer boben water is / soo varen sy niet de Sloep daer nae toe / en de Lijn wijst him den wegh daer na toe / die het eerste daer weer by komt / schiet hem noch een Dijl in 't lijf / daer op schiet hy weer onder water : maer wanneer hy dan weer boben komt / soo schieten sy hem niet meer met een Harpoen / maer sy hebben piecken of lancen / dese sijn tweederley / werp-lancen en stoot-lancen : de werp-lancen sijn vast aen een Lijn gelijk de Dijlen / worden oock so gebruyckt / alleen datse geen weerhaecken hebben / daerom die oock niet blijven steken maer konnen weer uyt getrocken worden / en worden gebruyckt om de Visch dooz veel wonden en arbeyt moede te maken / tot dat men niet de stoot-lancen kan daer by komen ; want soo langh hy noch sterck is / derf men soo dicht niet by hem komen / also hy met sijn staert seer binnigh slaet / en al wat hy in sulcke furie raecht moet t' eenemaal in stukken gaen / gelijk somtijds gebeurt / dat soo hy een Sloep raecht / dat die aen Spaenders vlieghe en dat de menschen in de lucht vlieghe ; wanneer hy dan moede en mat is / soo ghebruycken sy de stoot-lancen / zijnde lange spitse priemen / gelijk een Dieck / die stootense hem soo diep in 't lijf als het

gaen kan / en dat boben by de Dinnen / want daer voelt hy het op het meeste ; ende dit doen sy so langh tot dat de long en lever gequest is / en tot dat het bloede de lucht-pijpen uyt komt loopen gelijk een stroom / ende soo hoogh spruyt als een mast : en dan laten sy hem ghe worden / ende als dan begint dese Visch eerst te tieren en te woeden / soo dat de Zee begint te schupmen als Zee water / slaet met de Dinnen tegens sijn lichaem soo sterck / dat men het geluyt by na een halve mijl veer kan hooren : ende wanneer hy niet den staert in 't water slaet / soo is het anders niet als of een Canon los geschooten wert / welck woeden en stryden niet de menschen / ende Varen een wonderlijck spectael is / so dat de gene die jaerlijcks daer na toe varen / bekennen dat sy aen dit geweld te sien / noyt him lust genoegh hebben konnen boeten. Als nu de Walvisch aldus genoeg gearbeyt heeft / en in dit woeden de Sloepen somtijds een mijl of twee mee gesleept heeft / soo woert hy eyndelijck swack / en gaet op een zyde leggen / tot dat hy t' eenemaal doot op den rugh komt te drijven / als dan woert hy al lengkens na 't Schip (ofte aen landt / soo de Craen daer gekoocht mach worden / van die hem gebangen hebben /) getrocken / en woert aen een sterck touw vast gemaeckt / tot dat hy hoog genoegh drijft / ende dat men hem bequaem kan ontstucken kappen ; want den eersten dagh is hy by na heel onder water / den tweeden dagh komt hy ontrent een mans hooghte boben drijven / en den derden dagh soo hoogh / dat men regelrecht van 't Schip daer op kan loopen ; Een Persoon is daer toe gestelt / die men Speck-sijnder noemt / die heeft bysondere klederen / daer toe dienstigh / aen getrocken / hebbende een groot mes in de hant / die gaet eerst op den Visch / en opent den buick / die dan met een overgrooten barst / op barst / en van sich spat / daer van de man heel vuyl komt

wpt te sien / ende dit geeft een vuylen
 stanck van hem: dit niet tegenstaende
 moet hy eventuel voort varen / en van
 zijn Speck / stukken van 2 a 300 pont
 swaer af snijden / die worden dan in 't
 Schip ofte aen Lant getrocken / en al-
 daer dan voort in klepne stukken ghe-
 kapt. Het hack-bort is de Visch zijn
 staert / die heel hart en sterck genoeg is /
 ende veel bequamer voor de Hack-mes-
 sen / dan of het van hout was. Als het
 Speck nu aldus klepne gekapt is / soo
 wort het van de gene die op Spitsbergen
 mogen varen / aen Landt gekoocht / het
 wet dat daer van komt wort Craen ge-
 noemt / en wort dan in Connen gedaen /
 en dan alsoo na hups gebracht ; maer
 de gene die niet na Spitsbergen moghen
 varen / en in de openbare Zee visschen /
 pakken het gekapte Speck in Connen /
 en hoocken als dan den Craen daer wpt /
 wanneer sy na gedane Reys wederom
 sijn 't hups gekomen / welke Craen
 (gelijck hier vooren verhaelt is) sterck-
 ker en onaengenameer van reuck is / dan
 die vers gekoocht is. Van een Visch na
 dat die groot is / bekomt men somtijds
 wel 60. 70. ja oock wel 100 Quartelen
 ofte Connen Craen / waer van somtijts
 (na dat veel of weynigh gevanghen is)
 een Con verkocht wort voor 10 12. a
 18 Rijxdaelders. Van elcken Wal-
 visch die gevangen wort / heeft gemeen-
 lijck een Harponier / die 'er 3. op yder
 Schip sijn / 40 Rijxdaelders / en soo de
 Vaangst goet is / soo konnen wel 10. of
 meer Walvisschen door een Schip ver-
 obert worden. Ende dit is het geene dat
 wy voor dit mael van den Walvisch-
 vaangst hebben willen bekend maken.

Van de gedrochtelijcke Visch aen de
 strandt van Noordt-Engelandt , in 't
 jaer 1532. gevonden.

Hoe wel dese breedde Visch van de
 Inwoonders van dat Landtschap
 voor gedrochtelijck toert gehouden / en
 om d' ongewoone grootheydt met ver-

baesheyt aengesien ; soo hebben echter
 de stranden van Doorwegen / tusschen de
 gewesten van Berghen en Adrosien / so-
 danigh een onbeschofte visch / als een ge-
 stadige gast en hups-genoet. Men mag
 dies halven hem hier wel onder de groot-
 ste visschen van de zee plaets geven / naer
 't verhael / daer mede sy waerlijck van
 secker Engelsch Edelman beschreven
 was / op dese volgende wijze. Onse zee
 wierp in 't jaer 1532. in de Maent van
 Augustus / by Chinemuth in 't sant / een
 doode visch / die swaer en groot was / en
 nu ten deel al gebroken is. Daer is ech-
 ter so veel gebleven / als by nae hondert
 groote waghens naeuwelijcks konnen
 voeren. De genen die dit beest eerst ge-
 sien / en gelijck sy konden naeuwelijck-
 lijck beschreven hebben / seggen dat het
 dertigh ellen / dat is 90. voeten langh is /
 en dat 'er van de buyck tot aen de rugh-
 graet / die in 't sant bewelt is / een ruy-
 te van ontrent acht of negen ellen wort
 bevonden ; maer dit wort niet seker ge-
 houden. Want ick was daer by op den
 27. Augustus / toen dit beest alree soo
 stonck / dat men de stanck daer af naeu-
 welijcks verdragen kon. Men waent
 dat sijn rugh drie ellen diep in 't sant in-
 gesoncken is / vermits sy dagelijcks door
 de bloepende golven bespoelt en geopent
 wort. De mondt van dese visch is ses
 ellen en een half wijdt : en de kaecken en
 beenen sijn seuen en een half groot / en de
 omkringh op d' een plaets anderhalf el-
 len / en elders minder : in voegen dat dese
 Visch gelijck een groote Epcke-boont
 leght. Hy heeft dertigh ribben in de zy-
 den / ten meestendeel een-en-twintigh
 voeten langh / en anderhalf voet dick. Hy
 heeft oock drie buycken / gelijck breede
 hollen / en dertigh kroppen / van de wel-
 ken vijf heel groot sijn. Hy heeft noch
 twee groote penmen / beyde bystien voe-
 ten langh / van de welken tien Ossen
 naeuwelijck een konden wpt-trecken.
 Sy waren vast aen de kaecken / gelijck
 hoornighe platen / aen d' een zyde ruygh
 gelijck

gelijck ghy nu een onder duysent siet. Dit is geen fabel van Polidorus, maer een heel waerachtigh dingh / hoewel sy niet alle eben groot zijn. Het hooft van booren tot achter toe / is seuen ellen lang. Men spreekt verschendelijck van de tongh. Het grootste deel van 't volck acht dat sy seuen ellen langh was. Men seght oock dat sijn teel-lidt wonderlijck groot was, want seker man het mannelijck lidt van dese visch bzeckende stontd in gebaer van te verdrencken: vermits hy in de buyck van 't beest vallende / daer gesneuwelt sou hebben / so hy niet een ribbe gebat had. De rupmte tusschen sijn ooghen was ses ellen groot. d' Ooghen en neus-gaten waren heel ongelijck met soo groot een lichaem / en niet grooter / dan gewoonelijck die van de Ossen zijn. Sijn staert in twee gespleten / en getackelt als een saegh / was seuen ellen bzeet. In 't hooft waren twee groote gaten / daer door gelijck men acht / het beest veel water / als door pypen uytghewopen heeft. Eyndelijck hy had geen tanden; daer uyt besloten wort / dat 'et geen Walvisch heeft geweest. Want men segt dat de Walvischen seer groote tanden hebben. Wort / men sagh daer niet / dan eenige hoorzighen platen / die in de mondt van dese visch waren.

Van de Swaert-visch, Eenhoorn en Saeghvisch.

Dewiss dese bzeede Disschen in de wateren der Noordtsche Landen gebonden worden / soo is 't niet meer dan reden / dat ick die hy d' andere Zee-gedrochten boegh. Want de Swaert-visch is een dier / dat geen ander dier gelijck / dan in eenighe deelen met de Walvisch. Hy heeft een schrickelijck hooft / gelijck dat van de Nacht-wyl / een diepe en holle mondt / als een afgrondt en wel / daer mede hy de genen / die hem aenschouwen / verschrickt en op de vlucht drijft / schrickelijcke ooghen / een scherpe rug / die gelijck een swaert opgerezen / en een

beck die met een swaert gewapent is. Hy komt dickwils aen de Noordtsche stranden / gelijck roovers en schadelijcke gasten / om de genen die hem boozkomen / altijd te beschadigen / met de schepen te deurbooren / en te doen sincken. d' Eenhoorn is een Zee-gedrocht / dat een groote hoorn aen 't voor-hooft heeft / daer mede hy de schepen die hem boozkomen / kan deur-booren / en een groote menighte van menschen doen vergaen. Maer Godts goetheyt heeft de scheepslieden met hulp-middelen hier teghen versien. Want hoe wel dit beest schrickelijck woedt is / so geeft echter sijn traegheyt / die seer groot is / aen de genen / die booz hem beboest zijn / middel van te ontvluchten. De Saeghvisch is oock een Zee-gedrocht / dat groot van lichaem is / en op 't hooft een harde kam en als een getande saegh draegt. Dese visch / onder de schepen swimmende / deursnijdt de selven / op dat hy als het water daer in loopt / en de menschen verdrencken / sich niet hun lichamen versaden sou. Daer is noch een ander geslacht van Saeghvischen / die sich teghen de zee-varende lieden oprechten / en die de schepen vier of vijf mislen verbolght hebbende / heel vermoeyt in 't water sincken. De visschers met het swaert der Orcken / dat op de rugh uytsteekt / getuyst zijnde / vallen dickwils in onmacht / gelijck sy oock / door d' aenroeringh van de Loligo de handt gevoeloos naer sich trecken.

Van de ge vleugelde Visschen.

Men vindt in de Duysche Zee / tusschen Engelandt en Noordwegen / een Visch die twee voeten en vier vleughelen heeft / die hy buyght en beroert tot aen 't onderste van sijn buyck en boest / gelijck de vleughelen van andere vogels. Twee van dese vleughels staen booz aen 't hooft / en twee achter / eben booz de staert. Dese vleughels zijn als vellen / doch echter heel dick hy het lichaem

chaem/ die hen tot armen / om sich daer mee te behelpen / verstrecken en voozwaertes heel dun zijn. De achterste vleugels zijn van een selve gestalte als de voozste. d' Ooren van dese Visch hebben geen kloof naer de buyck/ of repcken niet aen de bozst. Maer dese visschen hebben ooren / die op de schoulers der voozste vleugels / met vier vierkantighe gaten/ eyndigen : in voegen dat 'er twee nader aen 't hooft/ en twee nader aen de rechte vleugel/zijn : sodanigh is 't oock met de slincker zyde gelegen. Dese visch is hy nae van hooft/ verwe/ hyndt/ gestalte van lichaem / en smaech gelijk de visch / die Koch genoemt wordt. Sijn beenen zijn heeckbeenen sonder leden ; en onder aen de voeten heeft hy holligheden/om vaster te treden. Sijn staert is niet gelijk die van de Koch / maer gelijk de staert van andere visschen / behalven dat sy een weynigh is. Wyders/ hy heeft effen vooz de staert op de rug/ daer het vaste deel des lichaems smal wordt/ 't welck achter de holligheyt van de buyck is een vin / gelijk andere vischen / doch die echter heel groot is / ten opsicht van zijn lichaem. Dese visch wort onder de Kochen en Squatinen gebangen/doch echter niet soo mit en dienstigh / om d' onzuchtbare visch / en 't weynigh bet dat hy heeft. Hy wort heel swaerlyck wpt de diepte met een koozt en hoek wngen/ wpt oorzaeck van de tegenstandt der vleugelen. Daer sijn eenige visschen / die breecht van lichaem sijn / ende vier penmen hebben / twee aen de buyck/ en twee op de rug. Dese penmen / die sy gebuycken / worden vleugelen genoemt. De Visschen Zee-hasen genoemt / hebben oock penmen die in dit alles met desen gelijk zijn. Want desen hebben twee penmen aen de buyck / ende twee recht daer boven in de zyde naer de rug. Daer is oock een Zee-visch/ van de selve slag/ als boven verhaelt Ludolutra genoemt / die vier vleugels heeft/ twee in 't aengesicht/ en twee op de rug/

met de welcken hy met groote gestwint hept in alle plaetsen / die hy verkieft en begeert/ gevoert wort.

Van de Zee-koe, Zee-kalf, Zee-haes, en Zee-muys.

De Zee-koe is een groot gebzocht / dat sterck/ weedt en boos van aert is / en jongen die haer gelijk zijn/ voozbrzenght / doch niet boven twee / en ten meestendeel niet meer dan een / 't welck sy vierighlyck bemint/ en forghvuidighlyck met sich leydt / werwaerts sy oock in zee sweint / of haer gangh op aerde neemt. Sy draeght haer vrucht tien maenden langh; en men heeft bevonden dooz 't af-houwen van de staert / dat dit beest somtijts hondert en dertigh jaren geleest heeft. Het is een groote roover van Haringh / want het sweint aen de netten / in de welcken de Haringh met sijn binnen of haecken / of met eenigh ander deel des lichaems ghevanghen wordt / ende versint de een na den ander / jae sodanigh dat 'er weynigh in de netten blijven hangen. De Zee-muys maecht een kuyl op der aerde/ daer in sy haer eperen leygt / ende weer met aerde toewerpt. Op de dertiende dagh graeft sy de put weer open / en gelept haer jonghen naer de zee / eerst terwoyl sy noch blindt sijn/ en daer nae met siende oogent. Men bevint dat 'er verschepte geslachten van Zee-hasen in de groote Zee gevonden worden. Maer hy gebanghen zijnde / wort terstont wpt vermoeden van vergift / los gelaten / om dat hy eenighsins den Haes gelijk is. Hy heeft achter 't hooft vier penmen / twee welckers bewegingen naer de lanckheyt van de visch is / en desen zijn langh / gelijk d' ooren van een Haes; en twee welckers beweginghen van de rug naer de diepte van de buyck des vischs is/ met de welcken hy de last van sijn hooft ophout. Dese Haes wort in Zee schrickelijck / en op 't landt geijck een Haes / bevreest en bloode bevonden.